

5 Arbetsmarknadens parter

5.1 Inledning

Arbetslagarna är fackligt organiserade huvudsakligen i tre centralorganisationer bestående av fackförbund inom den privata och offentliga sektorn. Arbetsgivarna inom den privata sektorn är huvudsakligen organiserade i Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF). Arbetsgivarna inom den kommunala sektorn är organiserade i Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Arbetsgivarverket företräder staten som arbetsgivare.

De tre stora centralorganisationerna på arbetstagsidan är Landsorganisationen (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) och Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO). Det sammanlagda antalet medlemmar i dessa organisationer var vid utgången av år 1999 cirka 4 miljoner. Detta kan jämföras med Statistiska Centralbyråns (SCB) siffror för arbetskraften i Sverige, som i mars 2000 uppgick till 4 277 000 personer mellan 16 och 64 år.

Traditionellt har LO i huvudsak organiserat arbetare, TCO tjänstemän och SACO akademiker. Med tiden har gränserna mellan de olika grupperna arbetstagare blivit alltmer flytande. De flesta av LO:s och TCO:s medlemsförbund har gränsavtal som reglerar vilka anställda som skall organiseras i respektive organisation. Hälften av TCO:s medlemmar i dag har t.ex. högskoleutbildning. För många tjänstemannagrupper gäller att de kan välja om de vill organisera sig i ett TCO- eller SACO-förbund. TCO och SACO har dock sedan år 1996 ett samarbetsavtal, som förutom gemensamma intresseområden även reglerar formerna för medlemsrekrytering.

LO har 18 medlemsförbund, TCO 18 förbund och SACO 26 förbund, dvs. tillsammans 62 fackförbund.

På arbetsgivarsidan förekommer en motsvarande organisationsstruktur. Flertalet arbetsgivarförbund inom den privata sektorn är anslutna till SAF. Ett antal förbund och organisationer är dock fristående. Det totala antalet privata arbetsgivare på den svenska

marknaden uppgick vid utgången av år 1998 till cirka 810 000 (Skattestatistisk årsbok 1999, tabell 6.1).

5.2 Fackliga organisationer

5.2.1 Landsorganisationen i Sverige

Landsorganisationen i Sverige (LO), som bildades år 1898, är en sammanslutning av för närvarande 18 fackförbund. Antalet medlemmar i dessa förbund uppgår till sammanlagt cirka 2,1 miljoner, vilket innebär drygt hälften av samtliga anställda i Sverige. Av dem som arbetar inom s.k. LO-yrken är cirka 85 procent medlem i något LO-förbund. Ett antal pensionsmedlemmar finns inom organisationen men av tradition endast en mycket liten del studerandemedlemmar. Andelen studerandemedlemmar har dock under de senaste åren tenderat att öka något.

Svenska Kommunalarbetsförbundet är LO:s största förbund med cirka 620 000 medlemmar. Majoriteten, cirka 80 procent, av medlemmarna är kvinnor. Svenska Metallindustriarbetareförbundet, som har 422 000 medlemmar på cirka 12 000 arbetsplatser över hela landet, är det näst största förbundet. Där är förhållandet det omvända, dvs. cirka 80 procent av medlemmarna är män. Det minsta förbundet är Musikerförbundet med cirka 5 900 medlemmar.

LO är engagerad i opinionsbildningen i kontakter med riksdag och regering, näringsliv, andra organisationer på arbetsmarknaden m.fl. Centralorganisationen söker ta tillvara medlemmarnas intressen i övergripande frågor exempelvis inom den ekonomiska politiken, närings- och energipolitik, arbetsmarknads- och regionalpolitik, utbildnings-, forsknings- och kulturpolitik samt välfärds- och socialpolitik. Organisationen bedriver vidare lobbyarbete i frågor som rör arbetsmiljö och arbetslivsutveckling, arbetsrätt, arbetstid, jämställdhet, lönepolitik, försäkringar och invandrarfrågor.

LO tillhandahåller facklig utbildning bland annat genom närstående folkhögskolor och Arbetarnas Bildningsförbund (ABF).

LO samarbetar med det socialdemokratiska partiet i det fackligt politiska arbetet för medlemmarna.

LO, liksom även TCO och SACO, samarbetar internationellt med andra fackliga organisationer. De viktigaste är Europafacket, dvs. Europeiska Fackliga Samarbetsorganisationen (EFS), som är den helt dominerande företrädaren för organiserade arbetstagare i Europa. EFS representerar 57 miljoner medlemmar från ett 60-tal fackliga organisationer (siffrorna avser år 1997). Det betyder att Europafacket

företräder 95 procent av den fackligt organiserade arbetskraften i EU:s medlemsländer. Det nordiska samarbetet bedrivs inom ramen för Nordens Fackliga Samorganisation NFS. LO, TCO och SACO deltar även i OECD:s fackliga rådgivande organs arbete.

Den avgift som medlemsförbunden betalar till LO baseras på respektive förbunds medlemsantal. Indelningen av förbunden görs i tre avgiftsklasser. Av de avgifter som de enskilda medlemsförbunden tar ut av medlemmarna går mellan 157 och 174 kronor, eller cirka 5 procent, vidare till LO. Avgiften har varit oförändrad sedan år 1991 och uppgår totalt till cirka 300 miljoner kronor.

5.2.2 Tjänstemännens Centralorganisation

Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) bildades år 1944. TCO organiserar cirka 1 233 000 tjänstemän i 18 olika fackförbund från statlig, kommunal och privat tjänst.

Tjänstemännens organisationsgrad är cirka 85 procent. Omkring hälften av medlemmarna är anställda inom den offentliga sektorn. Drygt hälften av medlemmarna, eller 63 procent, är kvinnor. Inom TCO finns också ett relativt stort antal studerandemedlemmar, över 65 000.

TCO är en politiskt obunden organisation. Som centralorganisation företräder TCO tjänstemannarörelsen i övergripande frågor på nationell nivå och tillvaratar medlemmarnas främst ekonomiska och sociala intressen.

TCO verkar genom att påverka och bilda opinion. Organisationen driver frågor som rör arbetsmarknad, skatter, pensioner, jämställdhet, datorisering etc. TCO är liksom övriga centralorganisationer engagerad i alla de frågor som av betydelse för medlemmarna som rör arbetsmarknad, arbetsrätt, socialförsäkringar m.m. TCO svarar vidare för den högre fackliga utbildningen för medlemmarna, främst i samhällspolitiska frågor, medan förbunden utbildar medlemmar och förtroendevalda i samarbete med tjänstemannarörelsens studieförbund TBV.

Däremot är det de enskilda förbunden och inte TCO centralt som förhandlar om löner och arbetsvillkor med arbetsgivarna, dvs. de olika förbunden inom någon av centralorganisationerna på arbetsgiversidan.

Svenska Industritjänstemannaförbundet (SIF), med cirka 355 000 medlemmar, är TCO:s största förbund. SIF är också landets största tjänstemannaförbund inom privat sektor, organiserat i 3 000 lokala klubbar och 24 avdelningar. Lärarförbundet har cirka 211 000 medlemmar och är därmed det största TCO-förbundet inom offentlig

sektor. Det minsta av TCO:s förbund är Doktoranders och Forskares Förbund DOFF, med drygt 1 000 medlemmar.

I landet finns 29 TCO-råd där förbunden samarbetar i regionala och lokala frågor, framför allt inom arbetsmarknads- och utbildningsområdena.

Av den avgift en medlem i något TCO-förbund betalar till sitt förbund går en viss del till TCO centralt. För år 1999 var avgiften till TCO 90 kronor per aktiv medlem.

5.2.3 Sveriges Akademikers Centralorganisation

Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), som bildades år 1947, har 26 medlemsförbund. Det som förenar förbunden är att medlemmarna har högskoleutbildning. Förbunden representerar vitt skilda yrkesområden, såsom arbetsterapeuter, arkitekter, bibliotekarier, civilingenjörer, ekonomer, jurister, läkare, lärare, naturvetare, psykologer, sjukgymnaster och socionomer. Organisationsgraden på SACO-området är mellan 80 och 85 procent.

SACO-förbunden hade år 1998 omkring 462 000 medlemmar. Av dessa är 30 procent anställda i kommuner och landsting, 22 procent anställda i privata företag, 19 procent anställda i statlig verksamhet, 3 procent egenföretagare och 14 procent studenter. Den sistnämnda gruppen utgör i antal cirka 67 000 medlemmar. Återstoden, cirka 12 är pensionärsmedlemmar.

Fördelningen mellan kvinnor och män är relativt jämn, 45 procent kvinnor och 55 procent män. Skillnaden i könsfördelning mellan olika förbund är dock betydande. Av Sveriges Civilingenjörsförbunds medlemmar är 83 procent män, medan Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter till 96 procent är kvinnor.

Sveriges Civilingenjörsförbund (CR), med cirka 78 000 medlemmar, är SACO:s största förbund och Lärarnas Riksförbund (LR) med cirka 65 000 medlemmar det näst största. Skogsakademikerna med sina 2 000 medlemmar är det minsta SACO-förbundet.

SACO är liksom TCO en partipolitiskt obunden organisation. Organisationen agerar i samhällspolitiska frågor med ett helhetsperspektiv.

SACO:s medlemsförbund samverkar med SACO i samhällspolitiska frågor men agerar själva direkt eller i samverkan i det partsrelaterade arbetet med arbetsgivarna i frågor om till exempel löner, pensioner och övriga anställningsvillkor.

SACO och dess förbund har ett omfattande internationellt samarbete. SACO deltar, som nämnts ovan, i såväl det nordiska (NFS)

som i det europeiska (EFS) fackliga samarbetet. Organisationen är också aktiv deltagare i OECD:s fackliga rådgivande nätverk.

Den enskilde medlemmen betalar sin avgift till förbundet, som i sin tur betalar en viss avgift per yrkesverksam medlem till SACO. För år 1998 var avgiften 153 kronor per år och yrkesverksam medlem med smärre skillnader uppåt eller nedåt.

5.2.4 Ledarna

Ledarna är ett fackförbund för chefer och andra med ansvarspositioner i företag och förvaltningar. Ledarna tillhör inte någon centralorganisation. Förbundet har cirka 74 100 medlemmar anslutna (utgången av år 1998).

Ledarna bedriver sedvanlig facklig verksamhet och förhandlar, tecknar avtal och erbjuder trygghetslösningar på ett 70-tal arbetsgivarområden inom såväl privat som offentlig sektor.

På huvuddelen av det privata området har Ledarna avtal med respektive arbetsgivarförbund om bl.a. lönebildning och förhandlingsordning.

5.3 Verksamheten i centralorganisation respektive förbund

LO har 18 medlemsförbund, TCO 18 och SACO 26 förbund. Den fackliga verksamheten bedrivs såväl centralt som regionalt och lokalt.

Den övervägande delen av den fackliga verksamheten sker i fackförbundens regi och utövas av fackliga förtroendemän och fackliga funktionärer på det regionala eller lokala planet. Endast de övergripande och gemensamma frågorna handläggs av centralorganisationerna.

Under senare år har den verksamhet som bedrivs lokalt på arbetsplatserna ökat. Detta har flera orsaker. Dels löses numera lönefrågorna i större utsträckning mellan lokala parter, dels har frågor om arbetsorganisation och verksamhetsutveckling blivit allt viktigare. Frågor som rör samverkan, medbestämmande och arbetsmiljö har under senare tid accentuerats och handläggs i stor utsträckning på den lokala nivån.

Inom LO har centralorganisation och förbund traditionellt haft en nära samverkan i lönefrågor, medan dessa frågor inom TCO och SACO alltid varit ett ansvar för förbund och/eller karteller.

5.4 Förhandlingskarteller

5.4.1 Privattjänstemannakartellen

De flesta fackförbunden på tjänstemannaområdet inom den privata sektorn är förutom medlemmar i en centralorganisation också medlemmar i förhandlingskartellen *Privattjänstemannakartellen (PTK)*. PTK är en organisation för 28 olika fackförbund med drygt 620 000 anställda. Av förbunden tillhör 9 TCO, 18 förbund tillhör SACO. Ett förbund, Ledarna, tillhör inte någon centralorganisation.

PTK:s huvuduppgifter är att förhandla, informera och utbilda. PTK har i dag förhandlingsuppdrag som rör pensions-, försäkrings- och trygghetsfrågor. För närvarande har PTK cirka 160 gällande avtal.

PTK arbetar vidare för att stärka samarbetet mellan medlemsförbunden. Detta sker genom att förbunden uppträder gemensamt genom PTK i ett 70-tal olika konstellationer inom de partsgemensamma organen.

PTK förhandlar på uppdrag av medlemsförbunden med ett antal arbetsgivarorganisationer, bl.a. SAF, Arbetsgivaralliansen, Kooperationens Förhandlingsorganisation, Fastighetsbranschens Arbetsgivarorganisation och Teatrarnas Riksförbund. Många avtal är central- eller rekommendationsavtal som ligger till grund för avtal på bransch- eller företagsnivå.

Bland PTK:s andra funktioner och arbetsuppgifter kan nämnas information och utbildning om gällande lagar och avtal, trygghets- och inflytandefrågor m.m.

5.4.2 Offentliganställdas Förhandlingsråd

Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR) är ett samverkansorgan för ett antal fackförbund med medlemmar i offentlig tjänst. Organisationens syfte är att medverka till uppbyggnaden av olika nätverk för att underlätta och stödja förbundens samarbete över centralorganisationernas gränser.

TCO-OF bildades den 1 januari 1991 genom en sammanslagning av två förhandlingskarteller, TCO-S på det statliga området och KTK på det kommunala området. Organisationen bytte år 1995 namn till OFR. Inom OFR är förhandlings- och konflikträtten, till skillnad mot inom de tidigare kartellerna, fördelad på OFR:s sex förbundsområden. Från och med år 1998 har OFR medlemsförbund som tillhör TCO eller SACO samt även förbund som står utanför dessa centralorganisationer.

OFR har tio medlemsförbund med sammanlagt drygt 135 000 medlemmar i statlig tjänst och drygt 420 000 medlemmar i kommunal tjänst. Rådet är därmed det organ för samverkan som representerar flest medlemmar på det statliga området.

Inom det statliga området utövas dock konflikträtten gemensamt av förbunden. OFR är därför i första hand ett forum för förbunden att planera, samordna, genomföra, följa upp och utvärdera avtalsrörelser och förhandlingar om förändringar i grundläggande villkor. OFR fungerar som en konsultorganisation för att komplettera förbundens egna resurser.

De huvudfrågor OFR arbetar med är pensioner och försäkringar, grundläggande anställningsvillkor i stat och kommun, lönestatistik, avtals- och utfallsanalyser, sysselsättnings- och trygghetsfrågor. Rådet arbetar vidare bl.a. med juridiska frågor, främst arbetsrätt, med frågor som rör arbetsmiljö, företagshälsovård, arbetsskador samt medbestämmande.

5.4.3 SACO-S

SACO-S är en förhandlingskartell, som består av förbund med statligt anställda medlemmar anslutna till SACO. SACO-S bildades år 1980 efter beslut på SACO-kongressen året före och utövade då den partsställning och konflikträtt, som SACO hade på den statliga sektorn. Genom det nya statliga huvudavtalet som träffades år 1993 flyttades partsställningen och konflikträtten från SACO till SACO-S och de till SACO-S anslutna förbunden.

Samtliga SACO-förbund med statligt anställda medlemmar, utom Officersförbundet, är medlemmar i SACO-S. I slutet av år 1998 hade kartellen 25 medlemsförbund med totalt cirka 75 000 medlemmar. SACO-S är därmed den näst största parten inom det statliga avtalsområdet med drygt en tredjedel av lönesumman.

SACO-S har till uppgift att genom förhandlingsverksamhet ta tillvara de anslutna förbundens och deras medlemmars fackliga intressen inom det statliga avtalsområdet. SACO-S förhandlar och träffar avtal för de anslutna förbunden på central nivå.

Lokal part för SACO-S är antingen ett förbund eller ett för förbunden gemensamt samverkansorgan – en SACO-S-förening eller ett SACO-S-råd – som för förhandlingar och träffar avtal lokalt. Råd, service och förhandlingshjälp ges av de s.k. kontaktförbunden, vilka utses av SACO-S.

SACO-S har inget eget kansli utan dess verksamhet utförs av förbunden och deras ombudsmän. Verksamheten finansieras genom

särskilda avgifter som fördelas mellan förbunden utifrån den insats respektive förbund utför för SACO-S. Konfliktmedel ställs till förfogande av förbunden genom garantiförbindelser som fastställs av SACO-S.

5.5 Arbetsgivarorganisationer

5.5.1 Inledning

På arbetsgivar sidan finns en rad organisationer som är verksamma inom den offentliga sektorn, den privata sektorn, den kooperativa sektorn och inom folkrörelserna. Organisationerna har sinsemellan olika uppgifter. Vissa arbetsgivarorganisationer har främst till uppgift att träffa kollektivavtal för sina medlemmars räkning. Andra organisationer har mera karaktären av branschorganisationer utan behörighet att ingå kollektivavtal.

Bland arbetsgivarorganisationerna kan följande nämnas.

Arbetsgivaralliansen,
Arbetsgivarverket (AgV),
Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation (BAO),
Fastighetsarbetsgivarnas Förbund (FF),
Fastigo Fastighetsbranschens Arbetsgivarorganisation,
Försäkringskassaförbundet,
Glasbranschföreningen,
Kommunala Företagens Samorganisation (KFS),
Kooperationens Förhandlingsorganisation (KFO),
Landstingsförbundet,
Målarmästarnas Riksförening i Sverige,
Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF),
Svenska Kommunförbundet,
Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU),
Sveriges Församlingsförbund, samt
Teatrarnas Riksförbund (TR).

5.5.2 Svenska Arbetsgivareföreningen

Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) är Sveriges största näringslivsorganisation. SAF:s medlemmar, eller dess delägare, utgörs av 39 arbetsgivarförbund inom näringslivet. Dessa förbund har i sin tur omkring 45 000 företag i alla branscher som medlemmar. Även statliga bolag finns bland medlemmarna. De flesta företagen är små, tre företag

av fyra har färre än tio anställda och över hälften har fem eller färre anställda. Det registrerade antalet arbetstagare hos delägarna var cirka 1 361 000 vid utgången av år 1999.

Varje delägare är även medlem i ett förbund eller, om företaget driver olika slags rörelser, i flera förbund. Av SAF:s medlemsföretag har Sveriges Handelsarbetsgivare det största antalet medlemsföretag, omkring 7 000. Sveriges Verkstadsförening (VF) är det arbetsgivarförbund som har det sammanlagt största antalet anställda i medlemsföretagen, 293 800 anställda. Sveriges Kvarnyrkesförbund (KY) med 15 medlemsföretag har det minsta sammanlagda antalet anställda med cirka 670 i 15 företag, medan Elgrossisternas Arbetsgivareförening EGA har det minsta antalet medlemsföretag, 14 företag.

Det förekommer administrativ samverkan mellan olika konstellationer av arbetsgivarförbund inom SAF.

Förbundsgruppen ALMEGA utgörs av sex arbetsgivarförbund, nämligen Alliansen, ALMEGA Industri och Kemiförbundet, ALMEGA Tjänsteförbunden, Byggnadsämnesförbundet, Livsmedelsbranschens Arbetsgivareförbund och Samhallförbundet.

Elgrossisternas Arbetsgivareförening och EnergiFöretagens Arbetsgivareförening samarbetar genom det gemensamma servicebolaget EFA AB.

Medie- och Informationsarbetsgivarna (MIA) samarbetar med Grafiska Företagens Förbund (GFF).

Metallgruppen är ett kanslisamarbete mellan de tre arbetsgivarförbunden Gruvornas Arbetsgivareförbund, Stål- och Metallförbundet och Svets Mekaniska Arbetsgivareförbundet (SVEMEK).

De tre förbunden Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet, Föreningen Sveriges Skogsindustrier och Träindustriförbundet samverkar i Arbio AB.

Svensk Handel är en gemensam förening för Flygarbetsgivarna, Sveriges Handelsarbetsgivare, Mediearbetsgivarna, Privatvårdens Arbetsgivarförbund samt Tjänsteföretagens Arbetsgivarförbund.

Sveriges Bageriförbund har kansligemenskap med Sveriges Kvarnyrkesförbund.

TEKOindustrierna samverkar med Stoppmöbelförbundet.

Transportgruppen består av fem arbetsgivarförbund, nämligen Biltrafikens Arbetsgivareförbund, Bussarbetsgivarna, Motorbranschens Arbetsgivareförbund, Petroleumbranschens Arbetsgivareförbund och Sveriges Hamnar.

SAF har till utredningen lämnat följande beskrivning av sin verksamhet.

SAF:s uppgifter i förhållande till förbunden och företagen framgår av föreningens stadgar. På samma sätt följer av förbundens stadgar vilka uppgifter förbunden har i förhållande till SAF och sina medlemsföretag. Med beaktande av dessa stadgeenliga skyldigheter är förbunden självständiga organisationer i förhållande till SAF. Detta innebär att SAF inte har någon insyn i eller inflytande över hur förbunden organiserar och driver sin verksamhet, bland annat avseende uppdelningen av förbundens verksamhet i ideella frågor och serviceuppgifter och den därmed sammanhängande uppdelningen av medlemsavgiften.

Vad gäller förbundens uppgifter finns det i detta sammanhang anledning att också peka på de uppgifter som åvilar förbunden som en följd av det arbetsrättsliga regelsystemet. Särskilt tillväxten av lagstiftningen inom detta område under de senaste 25 åren har kraftigt bidragit till att nämnda arbetsuppgifter ökat i omfattning.

5.5.3 Övriga arbetsgivarorganisationer

Ett antal organisationer på arbetsgivarsidan står som nämnts utanför SAF. Bland dessa kan följande nämnas.

Arbetsgivaralliansen är en fristående arbetsgivarorganisation för arbetsgivare med ideell, idéburen eller allmännyttig verksamhet. Alliansen har cirka 1 400 arbetsgivare inom olika branscher, bland annat idrottsrörelsen, ideella och idéburna organisationer, folkbildnings- och utbildningssektorerna, arbetsgivare inom vård och omsorg samt kunskaps- och serviceområdena. Medlemmarna har i sin tur cirka 10 600 anställda.

Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation (BAO) har 150 delägare med tillsammans cirka 45 000 arbetstagare. BAO bildades år 1972 genom en sammanslagning av affärs- och sparbankernas förhandlingsorganisationer. År 1976 tillkom föreningsbankerna. BAO organiserar därefter i princip samtliga banker i Sverige. Även bankerna närstående företag som försäkrings-, fond-, kredit, data- och fastighetsföretag ingår i BAO. Under senare år har vissa andra typer av företag också anslutit sig. Bland dessa kan nämnas hypoteksföreningar och fondmäklare.

Fastighetsarbetsgivarnas Förbund (FF) har 2 050 medlemsföretag med ett underlag av cirka 15 000 fastigheter i hela landet. Förbundet är en organisation öppen för arbetsgivare inom fastighetsbranschen, dvs. fastighetsägare, förvaltningsbolag, entreprenörsföretag, bostadsrättsföreningar m.fl.

Fastigo Fastighetsbranschens Arbetsgivarorganisation har drygt 1 700 medlemsföretag inom fastighetsbranschen, såsom bostadsföretag,

fastighetsägare m.fl. Medlemmar finns också t.ex. bland de kommunala bostadsföretagen.

Kooperationens Förhandlingsorganisation (KFO) organiserar företag inom den kooperativa detaljhandeln, industrin, ideella organisationer och service. Organisationen har cirka 1 900 medlemmar med cirka 70 000 anställda. Av medlemmarna är drygt 1 200 kooperativa förskolor, fritidshem och friskolor.

Målarmästarnas Riksförening i Sverige är en bransch- och arbetsgivarorganisation med 1 020 medlemsföretag som i sin tur har sammanlagt cirka 12 000 anställda.

Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU) är en central bransch- och arbetsgivarorganisation för dagspressföretag och vissa andra företag på mediaområdet. Företagen kan ha fullt eller begränsat medlemskap. Föreningen har 190 medlemsföretag, varav 125 med fullt medlemskap och 65 med begränsat.

Arbetsgivarverket företräder staten som arbetsgivare. Arbetsgivarverkets uppgift är att ansvara för centrala förhandlingar med de fackliga organisationerna samt att utveckla och samordna den statliga arbetsgivarpolitiken. Cirka 280 myndigheter med omkring 236 000 anställda omfattas av de statliga avtalen.

Arbetsgivarverkets verksamhet finansieras huvudsakligen genom medlemsavgifter.

Svenska Kommunförbundet är både en intresseorganisation och en arbetsgivarorganisation som företräder Sveriges 289 kommuner genom att stödja och utveckla den kommunala självstyrelsen, främja samverkan mellan kommunerna och främja utvecklingen av den kommunala verksamheten. Som arbetsgivarorganisation företräder SK stora arbetsgivare – kommuner och landsting har tillsammans över en miljon anställda.

SK:s verksamhet finansieras dels av förbundsavgiften (medlemsavgifter), dels av intäkter från olika uppdrag, kurs- och konferensverksamhet m.m. Cirka 57 procent utgör förbundsavgifter och 43 procent övriga intäkter.

SK äger ett antal företag via Förenade Kommunföretag AB, såsom exempelvis KPA, kommunernas pensionsanstalt och olika fastighetsbolag.

Kommunala Företagens Samorganisation (KFS) är en arbetsgivarorganisation som bildades i oktober 1988 för att ge de kommunala företagen en bättre arbetsgivar-service och för att möta det ökande behovet av verksamhetsanpassade och konkurrenskraftiga avtal för det växande antalet kommunala företag.

Kommunernas effektiviserings- och utvecklingsarbete, avregleringar och ökade konkurrensutsättning har lett till att antalet

kommunala bolag har ökat. Parallellt med denna utveckling har medlemsantalet i KFS ökat kraftigt. Antalet medlemmar var omkring 50 när KFS bildades och organisationen hade i april 1998 nästan 400 medlemmar.

Medlemsföretagen i KFS är både stora och små och finns över hela landet. De ägs av kommuner och landsting eller är helt eller delvis privatägda. Företagen representerar vitt skilda verksamheter inom energi, renhållning, bygg- och anläggning, VA-verksamhet, fastigheter, näringsliv, parkering, turism och fritid, fristående skolor, riksinternat, vård, storhushåll, flygplatser m.m.

KFS tecknar centrala kollektivavtal med förbund inom såväl LO som TCO och SACO.

Landstingsförbundet är en intresse- och arbetsgivarorganisation för landets 18 landsting, regionerna i Västra Götaland och Skåne samt Gotlands kommun med ansvar inom hälso- och sjukvård, kollektivtrafik, högskole- och gymnasieutbildning m.m.

I sin egenskap av arbetsgivarpart har förbundet till uppgift att stödja landstingen i deras personalpolitiska arbete. Vidare ansvarar organisationen för förhandlings- och avtalsutveckling samt arbetsrätts- och arbetslivsfrågor.

Landstingsförbundet har en budgetomslutning på 300 miljoner kronor. LF äger eller finansierar helt eller delvis ett antal företag och organisationer som har anknytning till landstingen.

Kommun- och Landstingsförbunden har under många år haft ett nära samarbete i sina roller som arbetsgivarföreträdare. Organisationernas konstruktioner av avtal i frågor om lön, pensioner, allmänna villkor m.m. är ofta identiska i sina formuleringar. De båda förbunden har också tagit beslut om en långtgående samverkan administrativt och inom olika verksamhetsområden.

Varken SK eller LF har bildat några servicebolag. Samtliga medarbetare är anställda i respektive förbund och all verksamhet drivs där.

6 Arbetslöshetskassor

6.1 Inledning

Det finns i dag 39 arbetslöshetskassor som tillsammans har cirka 3,8 miljoner medlemmar. Cirka 12 procent av medlemmarna är enskilt anslutna, dvs. de är inte samtidigt medlem i ett fackförbund (källa AMS, uppgifterna avser förhållandena den 31 december 1998).

Lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor reglerar kassornas verksamhet medan bestämmelser om arbetslöshetsförsäkring finns i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. Försäkringen finansieras till drygt 90 procent med skattemedel, huvudsakligen med arbetsgivaravgifter, och utgifterna är alltså föremål för budgetprövning. Även arbetslöshetskassans medlemmar bidrar genom medlemsavgifterna till en viss del av försäkringens finansiering.

Medlemsavgiften till arbetslöshetskassorna uppgår till i genomsnitt 80 kronor per månad för förbundsanslutna och i genomsnitt 94 kronor för enskilt anslutna (per 981231, enligt uppgift från SO, se nedan).

Arbetslöshetskassorna erhåller medel för verksamheten genom Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), som också är tillsynsmyndighet över kassorna.

En arbetslöshetskassa är till sin juridiska form en ekonomisk förening. Därmed är t.ex. bokföringslagens (1976:125) bestämmelser tillämpliga på arbetslöshetskassornas verksamhet. Den arbetslöse ansöker om ersättning hos arbetslöshetskassan och det är kassan som bedömer om rätt till ersättning föreligger och fattar beslut i enlighet med detta. En arbetslöshetskassa har inte status av myndighet, även om den i hög grad har arbetsuppgifter som innebär myndighetsutövning. Detta betyder att varken förvaltningslagens (1986:223) eller sekretesslagens (1980:100) bestämmelser är tillämpliga på kassornas arbete.

Det är vanligen medlemmens arbete eller verksamhetsområde som avgör vilken kassa man har rätt att tillhöra och man kan inte vara medlem i fler än en av dem samtidigt. Om man byter arbete och blir

medlem i en annan arbetslöshetskassa har man rätt att tillgodoräkna sig den tidigare medlemstiden. Man behöver inte byta arbetslöshetskassa om man bara tillfälligt (normalt tre till sex månader) arbetar inom en annan arbetslöshetskassas verksamhetsområde.

Många arbetslöshetskassor har ett nära samarbete med de fackliga organisationerna, men är alltså juridiskt fristående från dessa. Historiskt sett var det de fackliga organisationerna som tog initiativ till att bygga upp arbetslöshetskassor, för att därigenom kunna ge sina medlemmar ekonomiskt stöd vid arbetslöshet. Ett medlemskap i en arbetslöshetskassa förutsätter dock inte medlemskap i den fackliga organisationen som kassan är knuten till.

Arbetslöshetskassornas nära samarbete med de fackliga organisationerna kommer i dag främst till uttryck genom att avgiften till arbetslöshetskassan tillsammans med fackföreningsavgiften betalas in till fackförbundet, som vidarebefordrar beloppet till arbetslöshetskassan. För den medlem i en arbetslöshetskassa som är medlem i ett fackförbund är avgiften också något lägre än för den som enbart är medlem i arbetslöshetskassan.

Beträffande lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring som innehåller de närmare bestämmelserna om arbetslöshetsersättningen m.m. se vidare avsnitt 4.3.4.

6.2 Arbetstagarkassor

LO-förbundens arbetslöshetskassor

De 19 LO-förbunden har bildat sina egna arbetslöshetskassor. Svenska Kommunalarbetareförbundet har landets största arbetslöshetskassa, *Kommunalarbetarnas arbetslöshetskassa (KAAK)* med drygt 634 000 anslutna medlemmar per den 1 januari 1999. KAAK försäkrar anställda inom kommuner, landsting, kyrkoförvaltningar och till dessa hörande bolag.

Metallindustriarbetarnas arbetslöshetskassa (MEA) är den näst största arbetslöshetskassan inom LO-området med drygt 336 000 medlemmar.

Handelsanställdas arbetslöshetskassa (HA) försäkrar främst anställda inom handeln, kontor och lager. HA har cirka 184 000 medlemmar (1 januari 1999) och är därmed den tredje största bland LO-kassorna.

På LO-sidan utgår avgift till arbetslöshetskassa i de flesta förbund med ett i kronor bestämt belopp, för år 1998 lägst 65 kronor och högst 103 kronor.

TCO-förbundens arbetslöshetskassor

Inom TCO finns 11 arbetslöshetskassor. *Industritjänstemannaförbundets arbetslöshetskassa* är störst med cirka 355 000 medlemmar anslutna. *Handelstjänstemannaförbundets arbetslöshetskassa* har drygt 208 000 medlemmar anslutna. Därefter kommer *Statstjänstemännens Arbetslöshetskassa (SeA)* med drygt 201 000 medlemmar. SeA är en gemensam arbetslöshetskassa för fem av TCO-förbunden, nämligen FCTF, SFHL, ST, TULL-KUST och Vårdförbundet. Den minsta arbetslöshetskassan är Skogs- och Lantbruks-tjänstemännens med endast drygt 1 500 anslutna medlemmar.

För TCO-förbundens medlemmar utgår avgift till arbetslöshetskassan med ett bestämt belopp mellan 56 och 86 kronor i månaden, vanligast är en avgift om cirka 70 kronor (67, 69 och 72 kronor). Två förbund, SJF och Teaterförbundet, har en betydligt högre avgift än övriga förbund, 86 respektive 82 kronor i månaden för förbundsanslutna (94 respektive 107 kronor för direktanslutna).

Ett enda av förbunden, med praktiskt taget ingen arbetslöshet inom medlemskåren, nämligen Svenska Polisförbundet (SPF), är inte anslutet till någon arbetslöshetskassa. SPF gör i stället en månatlig avsättning om 13 kronor per medlem och månad till en speciell arbetslöshetsfond.

SACO-förbundens arbetslöshetskassa

För förbund anslutna till SACO finns en enda gemensam arbetslöshetskassa, *Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa (AEA)*. AEA har cirka 405 000 medlemmar anslutna. Avgiften i AEA är 72 kronor per månad.

Ledarnas arbetslöshetskassa

Ledarna har en egen arbetslöshetskassa, *Ledarnas Arbetslöshetskassa*. Avgiften till kassan är 70 kronor per månad.

6.3 Arbetsgivarkassor

Det finns ett antal arbetslöshetskassor på arbetsgivarsidan. Dessa har sammanlagt runt 200 000 medlemmar.

Från år 1998 finns en arbetslöshetskassa för SAF:s medlemmar, nämligen *Svensk Handels och Arbetsgivarnas arbetslöshetskassa (SHA)*. Kassan ansluter företagare, företagsledare, ägare och delägare

inom detalj- och grossisthandel, service, tillverkning, tjänster, jordbruk, skogsbruk, jakt, gruvor och mineralutvinning. SHA hade den 1 januari 1999 drygt 31 000 medlemmar.

Småföretagarnas arbetslöshetskassa (SmåA) omfattar företagare, företagsledare, kompanjoner och delägare i företag verksamma inom hantverk, industri, servicenäringar, detalj- och grossisthandel, lantbruk samt tjänster. Vid årsskiftet 1998/1999 hade SmåA cirka 125 000 medlemmar.

Rätt att ansluta sig till SmåA har även familjemedlemmar som deltar i verksamheten och personer i ledande ställning inom Företagarnas Riksorganisation och dess anslutna branschorganisationer. Medlemmarna i SmåA är i allmänhet inte medlemmar i SAF.

Petroleumhandlarnas arbetslöshetskassa (PEAK) försäkrar ägare, delägare av och föreståndare för företag som bedriver försäljning av bensin, motordrivmedel och andra petroleumprodukter. Kassen försäkrar även familjemedlemmar som deltar i verksamheten. PEAK hade den 31 december 1998 cirka 3 300 medlemmar.

Sveriges fiskares arbetslöshetskassa (SFA), som försäkrar yrkesfiskare, hade per den 31 december 1998 cirka 1 800 medlemmar. *Säljarnas arbetslöshetskassa*, som organiserar agenter och säljare, har cirka 12 000 medlemmar.

6.4 Alfa-kassan

En ny kompletterande arbetslöshetskassa, *Alfa-kassan*, inrättades den 1 januari 1998. Alfa-kassan har tillstånd att verka över hela arbetsmarknaden och har ingen koppling till någon organisation på arbetstagar- eller arbetsgivarsidan.

Alfa-kassans verksamhet startade med att administrationen av det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS) övertogs. Sedan KAS upphört fortsätter kassans verksamhet i form av administration av den nya grundförsäkringen (se avsnitt 8.2).

6.5 Arbetslöshetskassornas Samorganisation

Arbetslöshetskassornas Samorganisation (SO) bildades år 1946 och har som medlemmar samtliga 39 arbetslöshetskassor. SO:s medlemsorganisationer har därmed tillsammans cirka 3,8 miljoner medlemmar.

SO:s uppgift är att vara intresse- och serviceorganisation för arbetslöshetskassorna. SO företräder medlemsorganisationerna gentemot myndigheter och andra organisationer. SO utvecklar också gemensamma administrativa rutiner för arbetslöshetskassorna och utbildar dess personal. En annan viktig uppgift för SO är att informera myndigheter, organisationer och allmänhet om arbetslöshetsförsäkringen och arbetslöshetskassornas verksamhet.

SO samarbetar med motsvarande samorganisationer såväl i Norden som i övriga Europa.

1997 års lag om arbetslöshetskassor reglerar samarbetet mellan olika arbetslöshetskassor. Lagen förutsätter att arbetslöshetskassorna informerar om alternativa försäkringsmöjligheter för den frivilliga inkomstrelaterade försäkringen. Detta sker bland annat genom att SO upprättar en förteckning om detta, som skall finnas hos arbetsförmedlingskontor och länsarbetsnämnder. Förteckningen skall även finnas på Internet.

7 Avgiften till fackliga organisationer

7.1 Inledning

Utredningens övergripande uppdrag är att se över den skattemässiga behandlingen av fackföreningsavgifter och avgifter till arbetsgivarorganisationer. I detta uppdrag ligger att kartlägga och utvärdera tillämpningen av de bestämmelser som gäller i dag. För att ta ställning till frågan om avdragsrätt skall de olika regelsystemen jämföras och därvid särskilt undersökas om tillämpningen av dessa medför att arbetstagares och arbetsgivares utgifter för respektive facklig organisationsverksamhet blir föremål för skattemässig likabehandling.

Som ett första led i utförandet av uppdraget har utredningen kartlagt den verksamhet som bedrivs dels inom centralorganisationerna, dels inom de enskilda medlemsförbunden på arbetstagarsidan. Ett brett faktaunderlag har samlats in för att skapa en bild av hur avgiftssystemen ser ut och hur de tillämpas.

För att få en så heltäckande beskrivning som möjligt av medlemsförbundens verksamhet och hur denna verksamhet finansieras har utredningen genom enkäter ställt vissa frågor direkt till förbunden. Som komplettering till de avgivna svaren har ytterligare information hämtats in främst genom förbundens verksamhetsberättelser och visst annat informationsmaterial.

Sammantaget ger de synpunkter som centralorganisationer och anslutna förbund lämnat en god bild av förhållandena inom respektive område. Nedan följer en redovisning av de fakta som kommit fram vid kartläggningen av arbetstagarsidans centralorganisationer och förbund.

7.2 Enkäter till förbunden

7.2.1 Allmänt

En utgångspunkt i arbetet med att kartlägga förbunden och deras verksamheter har varit att få in ett så korrekt jämförelsematerial som möjligt. En förutsättning för detta har varit att få fram samma eller likvärdiga faktauppgifter för samtliga organisationer och medlemsförbund (medlemmar).

Utredningen har på detta sätt fått en bild av hur förbunden använder de inlutna medlemsavgifterna, dvs. vilken verksamhet som förekommer inom ett förbund och hur stor andel av intäkterna som används till olika verksamhetsområden. De kostnader som i allmänhet redovisas består av allt från traditionellt fackligt arbete till ren medlemsservice av olika slag i en glidande skala. Av sammanställningen nedan framgår att de olika förbundens redovisningssätt inte alltid har medgett direkta jämförelser av olika verksamhetsdelar, vilket dock inte haft någon avgörande betydelse för resultatet av enkätundersökningen.

För utredningens syften har vissa uppgifter varit särskilt intressanta. Det gäller dels det totala antalet medlemmar i respektive förbund, dels antalet förvärvsarbetande, aktiva eller yrkesverksamma medlemmar. Dessa tre begrepp likställs. Arbetslösa medlemmar räknas vidare till gruppen aktiva, eftersom de betalar en avgift till sitt förbund även om den är lägre än för den yrkesverksamme.

Inom gruppen förvärvsarbetande/aktiva/yrkesverksamma finns olika avgiftsnivåer beroende på sysselsättningsgrad m.m.

Förbundens totala medlemsantal har i beräkningarna i det följande reducerats beträffande två mindre grupper medlemmar, nämligen i fråga om pensionärsmedlemmar och studerandemedlemmar.

Pensionärerna lämnas åt sidan i denna undersökning eftersom de inte är eller kan förväntas bli yrkesverksamma.

För studerandemedlemmar kan det trots en låg medlemsavgift vara av betydelse med en skattereduktion eller avdragsrätt. Det finns nämligen sådana medlemmar som under en viss del av året uppbär lön från arbete vid sidan av studierna. Även den gruppen betalar dock en låg månads- eller årsavgift och effekten av en skattereduktion eller en rätt till skatteavdrag skulle därför även här bli liten. Till detta skall läggas att studerande i allmänhet är medlemmar i ett förbund på grund av studier inom det område som är förbundets organisationsområde.

Uppgift om den totala medlemsavgiften som de aktiva medlemmarna betalar har vidare varit relevant för att kunna få jämföra de olika kostnadsposter som verksamheten kan delas in i.

De tre centralorganisationerna har för utredningens räkning till sina respektive medlemsförbund ställt en enkät med frågor rörande respektive förbunds medlemsavgift och dess användning. Huvudsyftet har varit att få en enhetlig beskrivning från samtliga centralorganisationer och förbund inom LO, TCO och SACO.

7.2.2 Enkätfrågorna

Förbunden ombads till att börja med dels ange det totala antalet förvärvsarbetande, aktiva eller yrkesverksamma medlemmar under året, dels den genomsnittliga medlemsavgift som dessa medlemmar betalade per år och månad, inklusive avgiften till arbetslöshetskassan.

På arbetstagar sidan betalar de anslutna medlemmarna en avgift till sina respektive förbund. Förbunden betalar därefter avgift till den centralorganisation, till vilken förbundet är anslutet.

Den totala fackföreningsavgiften som en medlem betalar är ofta sammansatt av flera olika delar. Ibland utgår en enda förbundsavgift. I andra fall finns, förutom en förbundsavgift, särskilda avgifter till en lokal organisation, såsom avdelning, klubb eller liknande. Dessutom kan sättet att bestämma avgiften variera. Olika slag av avgiftsdifferentiering kan förekomma. Avgiften kan utgå som krontal eller i procent av lönen med eller utan avgiftstak.

Förbunden har också ombetts att i grova drag ange vad de inbetalade medlemsavgifterna används till samt fördelningen av kostnaderna på olika verksamhetsområden.

Följande frågor avseende förhållandena år 1998 ställdes i enkäten om fackföreningsavgiften.

Fråga 1. Medlemsavgiften

a) Antal förvärvsarbetande/aktiva/yrkesverksamma medlemmar

Genomsnittlig medlemsavgift som dessa medlemmar betalade per månad inklusive avgiften till arbetslöshetskassan

b) Antal icke förvärvsarbetande medlemmar

Genomsnittlig medlemsavgift som dessa medlemmar betalade per månad inklusive avgiften till arbetslöshetskassan

c) Den totala fackföreningsavgiften som en medlem betalar är ofta sammansatt av många olika delar. Ibland utgår endast en förbundsavgift, ibland finns det både en särskild avdelningsavgift och en klubbavgift. Hur avgiften är konstruerad varierar också mycket. I bland utgår avgiften som krontal, andra gånger som en procentandel av lönen med eller utan tak eller olika

avgiftsklasser som beror på medlemmens inkomst. Beskriv hur avgiften för en fullbetalande medlem bestäms.

– Förbundsavgift. Ange kronor, procent, avgiftstak, avgiftsklasser

– Särskild avgift till avdelning eller liknande

– Särskild avgift till klubb eller liknande

– Avgift till arbetslöshetskassan

– Annan avgiftsdel, ange vilken

Fråga 2. Vad används medlemsavgifterna till?

a) Här gäller det att fördela kostnader på olika verksamhetsområden. Samtliga utgifter skall fördelas, alltså även för hyror, materialproduktion, internutbildning, administrativ personal, bidrag till utomstående och den demokratiska organisationen av förbunden, t.ex. styrelsemöten och kongresser.

Om det är svårt att få någon uppfattning utifrån kostnader, så försök att grovt uppskatta hur arbetstiden för förbundets eller avdelningens anställda fördelar sig på de olika verksamhetsområdena. Detta brukar avspegla strukturen på kostnaderna tämligen väl.

b) Hur stor andel i procent av de totala avgifterna går till de olika områdena? Ange ungefärliga procentsatser nedan.

A) Arbetslöshetskassan

B) Uppbyggnad av konfliktfond. Här skall inte den fond- och förmögenhetsuppbyggnad som kommer från kapitalavkastningen räknas med, utan enbart den del som i förekommande fall avsätts av medlemsavgiften.

Om procentandelen varierar mycket mellan åren går det att i stället beräkna ett genomsnitt för de senaste fem åren. Ange i så fall detta.

C) Allmänpolitiskt arbete. Ekonomiskt stöd, reklam, organisatoriskt arbete som syftar till att främja politiskt policyarbete eller en politisk ideologi, en parti- eller partigruppering. Häre skall också ingå kostnader för arbete med frågor av allmänpolitisk karaktär såsom jämställdhet, yttre miljö, skatter och fördelningspolitik, utbildning och forskning, konsumentfrågor (dock inte de frågor som direkt berör löntagarna och som finns angivna under G).

D) Stöd till andra organisationer m.m. Det är fråga om stöd till ideella organisationer och verksamheter nationellt och internationellt. Häre skall ingå både finansiella bidrag och egna verksamhetskostnader.

E) Medlemmars personliga levnadskostnader. Hit hör medlemmarnas försäkringar, deklarationshjälp, kostnader för medlemslån, medlemsdator, prenumeration på tidningar eller tidskrifter m.m. Den eventuella del som dessa kostnader finansieras genom kapitalavkastning ingår dock inte.

F) Medlemsavgift till centralorganisation

G) Kostnader för arbete med avtal, lagar, facklig information och utbildning. Här ingår alla kostnader för att upprätta och bevaka avtal och lagar kring löner, medbestämmande, arbetsmiljö, arbetarskydd, arbetsrätt o.d. Utbildning, information och tvistehantering kring dessa frågor ingår också.

Hit skall också hänföras bevakning av myndighetsbeslut som rör medlemmarna i egenskap av löntagare (sjukförsäkring, pensioner, arbetsmarknadspolitik, yrkesutbildning, näringspolitik m.m.), liksom utbildning och information kring dessa frågor. Dessutom hör medlemsrekrytering och marknadsföring i fackliga frågor till denna kostnadsdel.

Fråga 3. Intäkter från servicebolag. Om förbundet har ett eller flera servicebolag ange de sammanlagda intäkterna i detta eller dessa.

7.3 Enkätsvaren

7.3.1 LO-förbunden

Sammanställningen nedan grundar sig på 17 av de 18 LO-förbunden, representerande drygt 97,5 procent av LO:s medlemmar. Samtliga stora och medelstora förbund har svarat på enkäten.

LO:s 18 medlemsförbund hade i december 1998 sammanlagt 2 093 000 medlemmar, varav 1 710 000 var förvärvsarbetande (aktiva eller yrkesverksamma). Andelen icke förvärvsarbetande medlemmar består inom LO till den helt övervägande delen av pensionärer. Studerandemedlemmar har tidigare inte alls förekommit, men en hittills marginell andel studenter finns numera bland LO-medlemmarna.

Verksamheten i LO-förbunden är den traditionella, dvs. löne- och avtalsfrågor, förhandlingshjälp samt bevakning av utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor.

LO-förbundens medlemsavgifter är uppbyggda på likartat sätt och företer inga stora inbördes skillnader.

Reducerad avgift utgår vanligen för den som arbetar halvtid eller mindre, för den som är föräldraledig, sjukskriven, studieledig eller

arbetslös. När det gäller reducerade avgifter finns vissa mindre förbundsvisa skillnader.

Medlemsavgiften kan i allmänhet delas upp i en förbundsavgift och en avgift till arbetslöshetskassan. I de uppgivna medlemsavgifterna innefattas samtliga delavgifter till förbund, avdelning och klubb. Den totala inbetalade medlemsavgiften för andelen förvärvsarbetande uppgick för år 1998 till 5 556 miljoner kronor. Detta motsvarar en genomsnittlig medlemsavgift per medlem och år på 3 251 kronor eller 271 kronor per månad.

Årsavgiften hos de olika LO-förbunden varierar relativt mycket, men det helt övervägande antalet förbund har en årsavgift om cirka 3 000 till 4 000 kronor, vilket motsvarar en månadsavgift om cirka 260 till 340 kronor. Förbund för förbund varierar den genomsnittliga månadsavgiften mellan 235 kronor som lägst och 491 kronor som högst.

A) Avgiften till arbetslöshetskassan uppgick till 1 706 000 kronor eller 30,7 procent av den totala avgiften. Avgift till arbetslöshetskassan utgår med ett i kronor bestämt belopp, lägst 65 kronor och högst 103 kronor.

B) Avsättning till konfliktfonder utgjorde totalt 56 miljoner kronor eller 1 procent av totalt inbetalade medlemsavgifter. De förbundsvisa variationerna ligger mellan 0 procent i avsättning för 12 av förbunden och 7 procent för ett av de medelstora förbunden.

C) För LO-förbunden motsvarar kostnadsandelen för allmänpolitiskt arbete (inklusive partipolitik) 214 miljoner kronor i kostnader, eller 3,9 procent. Delposten allmänpolitik särskiljer LO från de övriga centralorganisationerna, som är partipolitiskt obundna. De flesta LO-förbunden har dock en mycket liten del partipolitiskt arbete. Undantag finns, både bland de större och de mindre förbunden. Om även det arbete som bedrivs av LO centralt räknas med utgör procentandelen allmänpolitiskt arbete i stället 5,7 procent av den totala medlemsavgiften.

D) Stödet till andra organisationer uppgick för samtliga LO-förbund under år 1998 till 94 miljoner kronor och motsvarar därmed 1,7 procent av den totala medlemsavgiften.

E) Andelen personliga levnadskostnader uppgick till 972 miljoner kronor, dvs. 17,5 procent. I den delposten ligger för LO-förbundens del främst olika försäkringar, såsom hemförsäkring, fritidsförsäkring och olycksfallsförsäkring. De kollektiva försäkringarna ligger dock utanför (exempelvis sådana som arbetsgivaren betalar).

F) Avgiften till centralorganisationen LO utgick med 13,80 kronor per medlem och månad, eller cirka 5,1 procent av den totala avgiften.

Det kan anmärkas att det internationella arbetet och opinionsbildningen till allra största delen ligger hos LO centralt. LO:s egen verksamhet i stort kan karaktäriseras som allmänpolitik, ett arbete generellt inriktat på löntagarintressen. Den del av LO:s medel som utgör ett direkt kontantstöd till partipolitisk verksamhet uppgår till mindre än en procent av medlemsavgiften.

G) Den fackliga kärnverksamheten inom förbunden drog 2 224 miljoner kronor i kostnader, vilket motsvarar 40 procent av den totala medlemsavgiften.

7.3.2 TCO-förbunden

TCO:s sammanlagt 18 medlemsförbund hade vid årsskiftet 1998/1999 totalt 1 233 000 medlemmar, varav 1 051 000 var aktiva. I gruppen passiva medlemmar, totalt 183 000, återfinns pensionärer och studerandemedlemmar.

Samtliga TCO-förbund utom ett har svarat på enkäten.

På TCO-sidan har de olika förbunden relativt differentierade avgifter, både förbunden emellan och inom de olika förbunden beroende på medlemmarnas inkomstskillnader. Sättet för uttag av avgift och hur den beräknas varierar starkt mellan förbunden. I några fall bestäms avgiften till en viss procentsats av gällande prisbasbelopp. I andra fall utgör medlemsavgiften ett fast belopp beroende på inkomsten, vissa tillägg inräknade eller en fast procentsats av månadslönen. Vissa förbund tar ut fasta belopp i avgiftsklasser eller beloppintervaller. Olika avgiftsklasser förekommer, vanligen tre eller fem olika klasser. Lägsta månadsavgiften varierar mellan 25 och 140 kronor och högsta avgiften mellan 200 och 275 kronor exklusive avgiften till arbetslöshetskassan. I några förbund bestäms avgiften till mellan 1 och 1,4 procent av lönen, högst 261 respektive 280 kronor per månad.

I de flesta förbunden betalar medlemmarna en reducerad avgift när de är föräldralediga, sjukskrivna eller arbetslösa. Pensionärer och studerande och i något fall även nya medlemmar under 30 år betalar också en reducerad avgift.

Den totala medlemsavgiften som betalades in till samtliga TCO-förbund av andelen aktiva medlemmar uppgick för år 1998 till cirka 2 668,2 miljoner kronor.

Den genomsnittliga medlemsavgiften för TCO-förbunden sammantagna uppgick till 211 kronor per månad. Den lägsta genomsnittliga medlemsavgiften var 171 kronor och den högsta 311 kronor. Tre

förbund hade en genomsnittlig avgift under 200 kronor och endast ett förbund över 300 kronor.

A) Avgift till arbetslöshetskassan betalades i samtliga förbund med ett bestämt belopp mellan 56 och 86 kronor i månaden. Den vanligaste avgiften var cirka 70 kronor (67, 69 och 72 kronor). Två förbund hade en betydligt högre avgift till arbetslöshetskassan än övriga förbund, 86 respektive 82 kronor i månaden för förbundsanslutna (94 respektive 107 kronor för direktanslutna).

Ett enda av förbunden, med praktiskt taget ingen arbetslöshet inom medlemskåren, nämligen Polisförbundet, är inte anslutet till någon arbetslöshetskassa, utan gör i stället månatliga avsättningar till en särskild arbetslöshetsfond som kan tas i anspråk i speciella fall. Avsättningen till fonden uppgår till 13 kronor per medlem och månad.

Den totala summan av samtliga avgifter till arbetslöshetskassan uppgick till 824,2 miljoner kronor. Avgiften till arbetslöshetskassan utgjorde i genomsnitt 30,9 procent av den totala medlemsavgiften.

B) Avsättning till konfliktfonder förekommer hos vissa av TCO-förbunden. Sju av förbunden hade inte gjort någon avsättning alls under året. Ett förbund har angett avsättningen till 13 procent av den totala medlemsavgiften, medan förbunden vanligen har gjort avsättningar med mellan 1 och 7 procent. Ett av förbunden har angett att avsättning skett med överskottet i verksamheten. Avsättningarna till konfliktfonder uppgick för samtliga förbund till 66,3 miljoner kronor eller 2,5 procent av medlemsavgiften.

C) Till rubriken allmänpolitiskt arbete har TCO-förbunden hänfört kostnader för opinionsbildning i vid mening, t.ex. frågor som rör arbetsmarknads- och näringspolitik. Den procentuella andelen allmänpolitisk verksamhet visar mycket stora variationer förbunden emellan. Kostnaderna för den verksamheten uppgick för samtliga förbund till totalt 451 miljoner kronor, eller 16,9 procent av den totala medlemsavgiften. Om även de kostnader som belöpte på TCO:s centrala kansli räknas med uppgick beloppet till 504,2 miljoner kronor eller 18,9 procent av den totala medlemsavgiften. Hälften av förbunden, eller nio förbund, har angett en andel under 10 procent medan fem av förbunden angett andelen till 20–30 procent.

D) Stödet till andra organisationer utom den egna centralorganisationen har en låg procentuell andel av de totala kostnaderna för TCO-förbunden. Alla förbund utom ett ligger mellan 0 och 6,4 procent. Det förbund som avviker har angett 10,6 procent. Totalt drog den andelen 55,4 miljoner kronor i kostnader, eller 2,1 procent. Den totala summan uppgick till 60,5 miljoner kronor eller 2,3 procent inklusive TCO:s centrala kostnader.

E) Andelen personliga levnadskostnader har för tio av TCO-förbunden angetts till 0 procent. Från två förbund har angetts 1 respektive 1,5 procent, medan två förbund avviker med 17,6 respektive 21 procent. I det senare fallet, som gäller Polisförbundet, är förklaringen att det förbundet lägger relativt stor andel av medlemsavgiften på en gruppolycksfallsförsäkring samt att förbundet tillhandahåller rättshjälp åt medlemmarna.

Den del av de totala medlemsavgifterna som avsåg personliga levnadskostnader uppgick sammanlagt till 20,3 miljoner kronor, dvs. 0,8 procent av den totala avgiftssumman.

F För år 1998 var årsavgiften till TCO 90 kronor per aktiv medlem eller totalt 82,9 miljoner kronor, dvs. 3,1 procent.

G) TCO är en partipolitiskt obunden organisation. Kostnaden för det traditionellt fackliga arbetet – avtal, förhandlingar, utbildningsinsatser, information och tvistehantering och liknande – visar stora variationer mellan förbunden, allt mellan 32 och 69,3 procent av verksamhetskostnaderna. Totalt uppgick den delposten till 1 166,1 miljoner kronor, vilket motsvarar 43,7 procent av de sammanlagda medlemsavgifterna. Om man även räknar med TCO:s kostnader för det centrala arbetet blir summan 1 190,6 miljoner kronor eller 44,6 procent.

7.3.3 SACO-förbunden

SACO har 26 medlemsförbund med sammanlagt 462 000 medlemmar, varav 339 000 räknas som förvärvsarbetande/aktiva/yrkesverksamma. Samtliga SACO-förbund har besvarat enkäten.

Avgiften till SACO baseras på andelen yrkesverksamma medlemmar.

Av de icke yrkesverksamma utgörs en stor del inom SACO av studerandemedlemmar och en något mindre del av pensionärer. Arbetslösa räknas som yrkesverksamma.

De olika SACO-förbundens medlemsavgifter är uppbyggda på likartat sätt och företer inga stora inbördes skillnader. Avgiften kan delas upp i en förbundsavgift och en del avseende avgiften till arbetslöshetskassan. Kostnader för lokala och regionala föreningar är i allmänhet inkluderade i förbundsavgiften.

De flesta förbund har avgifter för yrkesverksamma, icke yrkesverksamma och studenter. Avgiften har i allmänhet ett par olika nivåer. Dessa kan vara relaterade till antalet arbetade timmar per vecka eller till den inkomst medlemmen har.

När det gäller reducerade avgifter finns vissa mindre förbundsvisa skillnader. Reducerad avgift utgår vanligen för den som arbetar halvtid eller mindre, för den som är sjukskriven, föräldraledig, studieledig eller fullgör militärtjänstgöring. Samma gäller också för egenföretagare och pensionärer. Vidare är avgiften ofta reducerad för studerande, doktorander och för nyutexaminerade. Vissa förbund har också lägre avgift under det första och/eller det andra året som en medlem är yrkesverksam.

När det gäller sättet att beräkna avgiften finns skillnader mellan förbunden. Några förbund har en fast avgift, lika för samtliga medlemmar. Detta gäller några av de allra största SACO-förbunden.

Något förbund har ett progressivt avgiftssystem med en avgift som varierar mellan 60 och 300 kronor, där cirka 5 procent av medlemmarna ligger i den högsta avgiftskategorin. Progressiviteten bygger där på en inkomstrappa och inte på en rak procentuell avgift.

Avgiften till något förbund är mer differentierad, exempelvis för medlemmar i ett av de minsta SACO-förbunden kan avgiften variera mellan 137 och 312 kronor.

För fullbetalande medlemmar ligger förbundsavgiften i regel på mellan 230 och 295 kronor inklusive avgiften till arbetslöshetskassan.

För samtliga SACO-förbund uppgick summan av medlemsavgifterna som de yrkesverksamma medlemmarna betalade till 958,1 miljoner kronor.

Den genomsnittliga medlemsavgiften för samtliga SACO-förbund uppgick till 235 kronor per månad. Den lägsta genomsnittliga medlemsavgiften var 194 kronor och den högsta 349 kronor. Tre förbund hade en genomsnittlig avgift under 200 kronor och lika många på 300 kronor eller däröver.

A) Samtliga SACO-förbund är anslutna till en gemensam arbetslöshetskassa, Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa, AEA. Avgiften till AEA uppgick för år 1998 till 71 kronor per medlem och månad. Avgiften till arbetslöshetskassan utgjorde för samtliga SACO-förbund 283,6 miljoner kronor, vilket motsvarar 29,6 procent av den totala medlemsavgiften.

B) Avsättningarna till konfliktfonder varierade starkt mellan förbunden. Av de 26 förbunden har tolv uppgett att någon avsättning inte gjorts (0 procent), inom tolv andra förbund har avsättning skett med mellan 1 och 5,2 procent. Inom ett förbund avsattes 10 procent av medlemsavgifterna till konfliktfonden. För samtliga förbund utgjorde avsättningarna 29,2 miljoner kronor, eller 3 procent.

C) De enskilda förbunden inom SACO har i allmänhet inte någon större del s.k. allmänpolitisk verksamhet. Förbunden lägger däremot ned ett stort arbete på det som kan karaktäriseras som yrkes- eller

kvalitetsutveckling. Kostnaden för det arbetet ligger inom ramen för det traditionellt fackliga arbetet, dvs. under G) nedan. Kostnaderna för den del som faller under rubriken allmänpolitiskt arbete uppskattas till 82,4 miljoner kronor, eller 8,6 procent av den totala verksamheten.

D) Stödet till andra organisationer, som främst gäller medlemsavgifter i internationella organisationer, drog 13,4 miljoner kronor i kostnader, eller 1,4 procent av totalt inbetalade medlemsavgifter.

E) Beträffande den andel av avgiften som utgjorde personliga levnadskostnader hade 12 SACO-förbund svarat att 0 procent av medlemsavgiften utgjorde sådana kostnader. Övriga förbund hade en andel om mellan 1 och 2 procent, ett förbund har angett 4 och ett annat 5 procent. För samtliga SACO-förbund uppgick andelen personliga levnadskostnader till 13 miljoner kronor, dvs. cirka 1,4 procent av den totala avgiftssumman.

F) Avgiften till centralorganisationen SACO utgjorde för samtliga förbund mellan 4 och 6 procent. För hela SACO-sfären uppgick den delposten till 48,7 miljoner kronor, eller 5,1 procent. Medlemsavgiften till SACO varierade något, men skall för år 2000 vara utjämnad och uppgå till 153 kronor per medlem och år.

G) Kostnaden för det traditionellt fackliga arbetet (avtal, förhandlingar m.m.) och yrkes- eller kvalitetsutveckling varierade mellan 39 och 76 procent. Den sammanlagda summan uppgick till 487,8 miljoner kronor, eller 50,9 procent för SACO-förbunden tillsammans.

7.3.4 Ledarna

Förbundet Ledarna, som inte är medlem i någon centralorganisation, har beretts tillfälle att svara på utredningens enkät.

Ledarna hade sammanlagt 74 100 medlemmar år 1998, varav cirka 58 800 aktiva medlemmar samt cirka 700 studerandemedlemmar.

Av de aktiva medlemmarna betalade cirka 54 500 full avgift till förbundet, som för år 1998 uppgick till 239 kronor i månaden inklusive avgiften till arbetslöshetskassan. De resterande 4 300 medlemmarna betalade en lägre avgift, reducerad till 80 eller 50 procent av full avgift. Därutöver utgår en avgift till distrikt eller förening med i genomsnitt 25 kronor i månaden.

Summan av inbetalade medlemsavgifter avseende aktiva medlemmar var 114,5 miljoner kronor exklusive avgiften till arbetslöshetskassan.

Den genomsnittliga månadsavgiften för de aktiva medlemmarna uppgick till 261 kronor inklusive avgiften till arbetslöshetskassan och avgiften till distrikt/förening.

A) Avgiften till Ledarnas Arbetslöshetskassa uppgick för år 1998 till 75 kronor per månad för samtliga medlemmar, vilket utgjorde 29 procent av den totala medlemsavgiften.

B) Avsättning till Ledarnas konfliktfond, den s.k. grundfonden, sker kontinuerligt av medlemsavgifterna och 1998 års avsättning uppgick till 4 procent av den totalt för året inbetalade medlemsavgiften.

C) Ledarnas kostnader för den verksamhet som benämns allmänpolitiskt arbete var under året försumbar, dvs. 0 procent.

D) Stödet till andra organisationer utgjorde 0,2 procent.

E) I Ledarnas medlemsavgift ingår inte någon del som kan hänföras till personliga levnadskostnader.

F) Ledarna betalar inte avgift till någon centralorganisation.

G) Ledarna bedriver sedvanlig facklig verksamhet. Förbundet bedriver också ledarskapsutveckling, rådgivning m.m. Kostnaden för det traditionellt fackliga arbetet uppgick till cirka 65 procent av inbetalda medlemsavgifter.

7.4 Särskilt om s.k. mättnings- och granskningsarvoden

Arbetsstagare som är anslutna till vissa fackförbund inom LO erlägger förutom själva fackföreningsavgiften till sitt förbund även ett *s.k. mättnings- och granskningsarvode*.

De arbetstagarförbund som är berörda av dessa arvoden är Svenska Byggnadsarbetareförbundet, som sedan den 1 januari 2000 även omfattar det tidigare Svenska Bleck- och plåtslagareförbundet, SEKO facket för service och kommunikation, Svenska Elektrikerförbundet samt Svenska Målareförbundet. På arbetsgivarsidan berörs Sveriges Byggindustrier (BI), Elektriska Installatörsorganisationen (EIO) samt Plåtslageriernas Riksförbund (PLR).

Enligt gällande kollektivavtal skall förbundens lokalavdelningar utföra uppmätning av allt ackordsarbete samt granska löneförhållandena vid ackords- och tidlönearbete enligt närmare regler i avtalen. För detta arbete har lokalavdelningarna rätt till ett särskilt mättnings- och granskningsarvode vid ackordsarbete och granskningsarvode vid tidlönearbete.

Arvodena (avgifterna) bestäms i avtalen att utgå med en viss procent av lönesumman. I de fall arbetstagaren står för avgiften betalas den genom att arbetsgivaren månadsvis verkställer ett löneavdrag. Avgiften betalas in till förbundet och arbetsgivaren lämnar

kontrolluppgift både till den enskilde arbetstagaren och till skattemyndigheten på aktuella belopp.

Mättnings- och granskningsarvodena lades till underlaget för beräkning av skattereduktionen i den tidigare gällande lagen (1982:1193) om skattereduktion (2 §, ändring genom SFS 1990:1456, bet. 1990/91SkU10, rskr. 1990/91:106). Sådant arvode är i dag avdragsgillt under inkomst av tjänst inom avdraget för övriga kostnader.

Inom *byggnadsavtalets avtalsområde* uppgår granskningsavgiften till 1,5 procent av bruttolönen för alla som omfattas av avtalet. För ackordsarbetare utgår utöver granskningsavgiften också en mättningsavgift som fastställs av respektive förbundsavdelning. Den avgiften varierar mellan 0,5 och 1,75 procent av bruttolönen.

Mättningsavgiften betalas alltid av den enskilde arbetstagaren genom löneavdrag. Granskningsarvodet betalas genom löneavdrag för de arbetstagare som är anställda hos arbetsgivare som arbetar på byggnadsavtalets område.

På *anläggningsavtalets område* och på *väg- och banavtalets område* (SEKO-området) betalas granskningsarvodet av företaget.

I de fall arbetsgivaren inte är organiserad, utan är vad som kallas hängavtalsbunden, betalar denne granskningsavgiften.

Inom *maskinentreprenörsområdet* är det arbetsgivaren som betalar granskningsarvodet.

De avtalsområden som omfattar byggnads- och maskinentreprenörsavtalen kan uppskattas beröra mellan 40 000 och 50 000 arbetstagare.

Inom *elektrikernas avtalsområde* är drygt 20 000 berörda av de kollektivavtalsreglerade mättningsavgifterna, varav cirka 19 000 förbundsanslutna och cirka 1 500 icke förbundsanslutna arbetstagare, som omfattas av slutna avtal och därmed av avgiftssystemet. Arbetstagarna sänder själva in underlag för ackordsmätningarna till förbundet, som beräknar och fördelar avgiften på arbetstagarna, såväl för förbundsmedlemmar som för oorganiserade arbetstagare. Mättningsavgiften uppgår för närvarande till 0,5 procent av bruttolönesumman.

Inom *målarnas avtalsområde* har arbetstagare och arbetsgivare genom kollektivavtal löst frågan om mättningsavgift genom att ett för ändamålet särskilt bildat aktiebolag, Målerifakta AB, utför alla ackordsmätningar inom branschen. Arbetsgivaren betalar in mättningsavgiften till bolaget och någon särskild avgift tas inte ut av arbetstagaren.

7.5 Sammanfattning

Vid utgången av år 1998 hade LO totalt 2 093 000 medlemmar, TCO 1 233 000 medlemmar, SACO 462 000 medlemmar och Ledarna 74 000 medlemmar. Totalt uppgick medlemsantalet för dessa organisationer till 3 862 000.

Antalet aktiva (förvärvsarbetande, yrkesverksamma) medlemmar uppgick i LO till 1 710 000 medlemmar, i TCO till 1 051 000 och i SACO till 339 000, dvs. de tre stora centralorganisationerna hade sammanlagt 3 100 000 aktiva medlemmar. Inbegripet även de cirka 59 000 aktiva medlemmarna hos Ledarna uppgick den totala andelen aktiva medlemmar på arbetstagsidan till 3 159 000.

Den genomsnittliga fackliga medlemsavgiften inklusive avgiften till arbetslöshetskassan uppgick för LO-förbunden till 271 kronor per månad. För TCO-förbunden var motsvarande siffra 211 kronor, för SACO-förbunden 235 kronor samt hos Ledarna 261 kronor. Den genomsnittliga fackliga medlemsavgiften för samtliga organisationer kan beräknas till cirka 247 kronor per månad.

Om avgiften till arbetslöshetskassan inte räknas med uppgick den genomsnittliga fackliga medlemsavgiften för LO-förbunden till 188 kronor per månad, för TCO-förbunden till 146 kronor, för SACO-förbunden till 166 kronor samt för Ledarna till 186 kronor per månad.

Den genomsnittliga fackliga medlemsavgiften exklusive avgiften till arbetslöshetskassan för samtliga organisationer kan beräknas till cirka 172 kronor per månad.

Av medlemsavgiften utgjorde andelen avgift till arbetslöshetskassan för LO 30,7 procent, TCO 30,9 procent, SACO mellan 29,6 och Ledarna 29 procent.

De anslutna förbunden betalade till LO 165 kronor per år, till TCO 90 kronor per år och till SACO cirka 153 kronor per år.

8 Avgiften till arbetslöshetskassan

8.1 Avgift till svensk arbetslöshetskassa

Arbetslöshetskassorna har tillsammans cirka 3,8 miljoner medlemmar, varav cirka 12 procent är enskilt anslutna, dvs. de är inte medlemmar i vare sig en arbetstagar- eller en arbetsgivarorganisation.

Avgiften till arbetslöshetskassan betalas för flertalet medlemmar tillsammans med medlemsavgiften till den fackliga organisationen. De båda avgifterna har dock egentligen inte något samband, utan är endast hanteringsmässigt samordnade för att underlätta för den enskilde som är medlem både i en facklig organisation och i den arbetslöshetskassa som är knuten till den fackliga organisationen.

Andelen enskilt anslutna medlemmar har vuxit under senare år. Andelen varierar kraftigt mellan olika arbetslöshetskassor. HTF:s arbetslöshetskassa har t.ex. cirka 30 procent och Säljarnas arbetslöshetskassa cirka 36 procent enskilt anslutna, medan Pappersindustriarbetarnas arbetslöshetskassa endast har 1 procent och Lärarnas arbetslöshetskassa har 2 procent enskilt anslutna. Uppgifterna är hämtade från Statskontorets rapport 99:32 till Näringsdepartementet september 1999 och avser förhållandena den 31 december 1998.

De enskilt anslutna medlemmarna betalar generellt en något högre avgift än de medlemmar som samtidigt tillhör ett fackförbund. När det gäller avgiften för enskilt anslutna medlemmar fastställer Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) avgiften för dessa utifrån de faktiska kostnader som arbetslöshetskassan kan visa. AMS beslut avseende avgifternas storlek kan överklagas hos regeringen. Månadsavgiften för enskilt anslutna medlemmar är mellan 6 och 25 kronor högre än för de förbundsanslutna.

Den genomsnittliga månadsavgiften till arbetslöshetskassan för förbundsmedlemmar är 80 kronor, medan den genomsnittliga månadsavgiften för de enskilt anslutna uppgår till 94 kronor. Detta innebär att den årliga genomsnittliga avgiften till arbetslöshetskassan

uppgår till 960 kronor för organiserade medlemmar och 1 128 kronor för enskilt anslutna kassamedlemmar.

Den del av medlemsavgiften som utgörs av avgift till arbetslöshetskassan uppgick inom samtliga *LO-förbund* till 1 706 miljoner kronor eller 30,7 procent. Inom de enskilda förbunden utgår en avgift till arbetslöshetskassan med ett i kronor bestämt belopp, lägst 65 kronor och högst 103 kronor.

Inom *TCO-området* betalades i samtliga förbund avgift till arbetslöshetskassan med ett bestämt belopp mellan 56 och 86 kronor i månaden. Ett enda av förbunden, med praktiskt taget ingen arbetslöshet inom medlemskåren, är inte anslutet till någon arbetslöshetskassa, utan gör i stället en månatlig avsättning om 13 kronor/medlem och månad till en speciell arbetslöshetsfond för särskilda situationer. Den totala summan av samtliga avgifter till arbetslöshetskassan uppgick för *TCO-förbundens* del till 824,2 miljoner kronor. Avgiften till arbetslöshetskassan utgjorde i genomsnitt 30,9 procent av den totala medlemsavgiften.

För förbund som är anslutna till *SACO* finns en enda gemensam arbetslöshetskassa. Avgiften uppgick till 71 kronor per månad och medlem. Den del av medlemsavgiften som utgörs av avgift till arbetslöshetskassan utgjorde för samtliga *SACO-förbund* 283,6 miljoner kronor, vilket motsvarar 29,6 procent av den totala medlemsavgiften.

Avgiften till *Ledarnas* Arbetslöshetskassa uppgick till 75 kronor per månad. Den delen av medlemsavgiften som utgjordes av avgift till arbetslöshetskassan uppgick till 29 procent av den totala medlemsavgiften.

8.2 Ersättning från arbetslöshetskassa

Ersättning från en arbetslöshetskassa medges den som är försäkrad enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. Det är vanligen arbetet eller verksamhetsområdet som avgör vilken kassa man har rätt att tillhöra och man kan inte vara medlem i fler än en av dem samtidigt.

Arbetslöshetsförsäkringen kompenserar viss del av inkomstbortfallet vid arbetslöshet. Försäkringen består av två delar, en grundförsäkring och en frivillig inkomstrelaterad försäkring.

Enligt *grundförsäkringen* betalas ersättning ut med högst 240 kronor per dag till den som uppfyller ett arbetsvillkor eller ett studerandevillkor, men inte är medlem i någon arbetslöshetskassa eller inte varit medlem en viss tid. Ersättning kan betalas ut från och med den dag sökanden fyller 20 år.

För rätt till ersättning från den *frivilliga inkomstrelaterade försäkringen* fordras att den arbetslöse har varit medlem i arbetslöshetskassan under en viss tid, det s.k. *medlemsvillkoret*. För både anställd och företagare är medlemsvillkoret 12 månader. Ett krav för att bli medlem, det s.k. *inträdesvillkoret*, är att man arbetat i genomsnitt minst 17 timmar per vecka i minst 4 veckor under en sammanhängande period av 5 veckor och fortfarande arbetar i minst den omfattningen.

Ett ytterligare krav för att få ersättning är att den arbetslöse har förvärvsarbetat under en viss tid, det s.k. *arbetsvillkoret*. Detta villkor gäller både grundförsäkringen och den frivilliga inkomstrelaterade försäkringen. Arbetsvillkoret innebär att man under den senaste 12-månadersperioden måste ha förvärvsarbetat 6 månader och minst 70 timmar per månad. Ett alternativt villkor kräver arbete minst 45 timmar per månad under 6 sammanhängande månader och att det totala antalet arbetade timmar uppgått till minst 450 timmar.

Som förvärvsarbete räknas också bl.a. semester och annan ledighet med helt eller delvis bibehållen lön, dock inte ledighet på grund av sjukdom, totalförsvarspåbud eller barns födelse.

Den ersättning man får från arbetslöshetsförsäkringen beror på vilken normalarbetstid samt vilken normalinkomst eller dagsförtjänst man haft, hur många timmar per vecka man kan och vill arbeta och hur många timmar per vecka man är arbetslös.

Ersättningsbeloppet, *dagpenningen*, betalas ut med högst 580 kronor och lägst 240 kronor per dag. Reglerna för dagpenningen sätts av regeringen och kan inte påverkas av arbetslöshetskassorna.

Ersättning utgår inte för de fem första arbetslösa dagarna, s.k. *karensdagar*. Detta villkor gäller varje gång en ny ersättningsperiod påbörjas.

Den arbetslöse har rätt till ersättning under 300 dagar, som utgör en ersättningsperiod. De första fem dagarna, karensdagarna, räknas inte som ersättningsdagar. Den som har fyllt 57 år har rätt till en ersättningsperiod på 450 dagar.

8.3 Avgift till utländsk arbetslöshetskassa

Arbetslöshetskassor av svensk modell finns i Danmark och Finland. I övriga EU-länder regleras arbetslöshetsförsäkringen inom ramen för socialförsäkringssystemet. I Danmark är avgiften till arbetslöshetskassan betydligt högre än i Sverige. Samtidigt ingår enligt den danska modellen flera olika typer av förmåner, varför någon direkt jämförelse mellan svensk och dansk arbetslöshetsförsäkring inte är möjlig att göra.

Den danska avgiften till arbetslöshetskassan är helt avdragsgill vid inkomstbeskattningen. Arbetslöshetskassorna i Finland är organisatoriskt uppbyggda på likartat sätt som i Sverige. Avgiftsnivåerna är också i stort sett lika höga som de svenska avgifterna. De finska avgifterna till arbetslöshetskassan är i sin helhet avdragsgilla.

Någon kontrolluppgift hämtas, enligt vad Riksskatteverket upplyst, inte in från utländska arbetslöshetskassor eller motsvarande som underlag för kontroll av eventuella avdragsyrkanden. Någon statistik över avdragsyrkanden rörande avgift till utländsk arbetslöshetskassa finns inte heller inom skatteförvaltningen, eftersom avdragsrätten som nämnts ligger inom avdraget för övriga kostnader och dessa inte redovisas separat.

Enligt bland annat AMS uppgifter berörs endast ett blygsamt antal skattskyldiga av avgifter till utländsk arbetslöshetskassa. Medlemsavgift betalas till en arbetslöshetskassa i arbetslandet. Det är då främst fråga om fall där nordiska medborgare för längre eller kortare tid är bosatta i ett land och arbetar i ett annat. De aktuella avgifterna förmodas dessutom förekomma endast under korta övergångsperioder.

Arbetslöshetskassornas Samorganisation (SO) har för utredningens räkning tillfrågat fyra av de största arbetslöshetskassorna för att få en bild av hur vanligt förekommande det är att den som är skattskyldig i Sverige betalar avgift till en utländsk arbetslöshetskassa. En av dessa arbetslöshetskassor har uppgett att cirka 200 personer betalar avgift till en arbetslöshetskassa i Danmark eller Finland, i genomsnitt under tio månader på ett år.

8.4 Avgift till näringsidkares arbetslöshetskassa

Det finns ett antal arbetslöshetskassor på arbetsgivarsidan med sammanlagt knappt 200 000 medlemmar. Dessa beskrivs i korthet i kapitel 6 ovan.

Svensk Handels och Arbetsgivarnas arbetslöshetskassa (SHA) hade per den 1 januari 1999 drygt 31 000 medlemmar, de flesta medlemmar i SAF. Medlemskap är öppet för den som är under 64 år och inte är medlem i någon annan arbetslöshetskassa. Rätten att bli medlem i arbetslöshetskassan gäller även för företagarens make eller maka och övriga familjemedlemmar som deltar i verksamheten samt anställda personer i ledande ställning.

Anslutning kostar för SAF-delägare 1 044 kronor per år och betalas i förväg. Ersättning vid arbetslöshet kan utgå under längst 300 dagar

(450 dagar om man har fyllt 57 år) och beräknas på ett genomsnitt av de tre senaste årens inkomster. Den högsta dagersättningen är 580 kronor och den lägsta 240 kronor för den som arbetar heltid.

Utredningen har i övrigt inte hämtat in närmare uppgifter om de medlemsavgifter och andra villkor som tillämpas av dessa arbetslöshetskassor.

9 Avgiften till arbetsgivarorganisationer

9.1 Inledning

För att kartlägga verksamheten inom centralorganisationer och förbund på arbetsgivar sidan, hur dess medlemsavgifter är konstruerade och hur de tas ut har utredningen gått till väga på motsvarande sätt som beskrivits i föregående avsnitt som rörde fackföreningsavgiften, nämligen genom enkätundersökningar.

Enkäter har gått ut till samtliga förbund inom Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) och dessutom till ett antal arbetsgivarorganisationer som står utanför SAF.

Nedan följer en redovisning av de faktauppgifter som de olika arbetsgivarorganisationerna lämnat utredningen. Materialet har i vissa fall kompletterats med uppgifter från respektive organisations verksamhetsberättelse.

Utredningen har tvingats konstatera att såväl SAF som organisation som flertalet av de i SAF ingående arbetsgivarförbunden har valt att lämna endast ett mycket begränsat antal uppgifter till utredningen. Detsamma gäller även för några av de från SAF fristående arbetsgivarorganisationerna. Detta förhållande har oundvikligen påverkat kvalitén på faktauppgifterna i den följande redovisningen.

9.2 Enkäter till arbetsgivarorganisationer och förbund

9.2.1 Allmänt

Ett antal frågor har ställts till samtliga 39 medlemsförbund inom SAF. Det förekommer administrativ samverkan mellan olika konstellationer av arbetsgivarförbund inom SAF, se avsnitt 5.5.2. De förbund som

samverkar administrativt eller på annat sätt har i regel avgett gemensamma svar.

Samma enkät har därutöver sänts till ett antal fristående arbetsgivarorganisationer med ett stort antal medlemsföretag och/eller anställda i medlemsföretagen. Dessa organisationer är Arbetsgivaralliansen, Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation (BAO), Fastighetsarbetsgivarnas Förbund (FF), Fastigo Fastighetsbranschens Arbetsgivarorganisation, Kooperationens Förhandlingsorganisation (KFO), Målarmästarnas Riksförening i Sverige och Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU).

På den offentliga sidan finns ett antal arbetsgivarorganisationer. *Arbetsgivarverket* företräder statliga myndigheter och affärsverk. *Svenska Kommunförbundet* är arbetsgivar- och intresseorganisation för landets 289 kommuner, medan *Landstingsförbundet* representerar landets 18 landsting, regionerna i Västra Götaland och Skåne samt Gotlands kommun. De offentliga arbetsgivarorganisationernas verksamhet är av den karaktären att de inte berör detta uppdrag. De har därför inte omfattats av utredningens enkät avseende medlems- och serviceavgifter m.m.

9.2.2 Enkätfrågorna

Liksom på arbetstagsidan har enkätfrågorna koncentrerats på medlemsavgifterna och den verksamhet som dessa finansierar. Frågorna har dock delvis haft en annan inriktning genom att arbetsgivarorganisationerna och förbund driver en stor del av sin verksamhet genom ett eller flera särskilt bildade servicebolag.

Utredningen har velat få uppgift om hur många medlemmar (delägare) som finns inom respektive organisation eller förbund. Vidare har frågats efter sättet att beräkna den avgift som tas ut, liksom hur höga avgifterna är och om vissa medlemmar betalar reducerad avgift.

Av intresse för utredningens arbete har varit den verksamhet som arbetsgivarorganisationerna driver och hur de influera medlemsavgifterna används, dvs. vilken verksamhet som förekommer och hur stor andel av intäkterna som används till de olika verksamhetsområdena.

Vidare har utredningen velat få svar på i vilken omfattning och under vilka förutsättningar som servicebolag förekommer, för vilket eller vilka ändamål de bildas, vilka tjänster eller service det är som i allmänhet erbjuds av ett servicebolag, dvs. vad som ryms i själva begreppet ”serviceåtgärder”.

Utredningen har försökt kartlägga omfattningen av verksamheten i servicebolaget i förhållande till den i föreningen eller organisationen och även försökt få en uppfattning om efter vilka grunder som den totala medlemsavgiften fördelas på föreningsangelägenheter respektive service. Utredningen har också ansett det relevant att få veta om servicebolaget erbjuder tjänster mot särskild betalning i mån av utnyttjandegrad eller om avgiften är lika för samtliga till organisationen anslutna medlemmar.

Liksom på arbetstagsarsidan medför de olika redovisningssätten hos de tillfrågade vissa svårigheter att genomföra förbundsvisa jämförelser.

I redovisningen nedan presenteras var för sig de förhållanden som rör

- A) förbundens verksamhet och dess olika verksamhetsgrenar,
- B) förekomsten av servicebolag och verksamheten i dessa,
- C) medlemsavgiften, t.ex. hur den bestäms och hur den tas ut,
- D) hur medlemsavgiften fördelar sig på föreningsangelägenheter respektive serviceåtgärder, samt
- E) den del av medlemsavgiften som i förekommande fall sätts av till en särskild konfliktfond.

9.3 Enkätsvaren

9.3.1 Svenska Arbetsgivareföreningen

SAF är den helt dominerande arbetsgivarorganisationen på den privata arbetsmarknaden. SAF hade vid utgången av år 1999 sammanlagt 39 medlemsförbund. Av dessa har tolv av förbunden även uppgifter som branschförbund för sina medlemsföretag. Antalet delägare (företag) i SAF uppgick vid samma tid till cirka 45 000. Delägarna hade i sin tur totalt drygt 1,3 miljoner arbetstagare.

Varje enskild arbetsgivare som inträder som medlem i ett av SAF:s medlemsförbund blir samtidigt delägare i SAF och skall betala avgifter till både sitt förbund och till SAF.

Medlemsavgiften till SAF utgår med 0,12 procent av föregående års löner till anställda i delägarföretagen. I grova drag betalar samma medlemmar 0,12 procent av lönesumman även till sina respektive förbund. Det innebär att företagen har en kostnad för sin organisations-tillhörighet om cirka 0,25 procent av den totala lönesumman.

Delägaravgiften till SAF är konstruerad som en årsavgift som betalas halvårsvis. Faktureringen för första halvåret görs i maj och för andra halvåret i september. Faktureringar förekommer därutöver främst

när nya delägare kommer till. Bas för beräkningen är årets budget som fastställs i januari.

Förbundsavgifterna som utgår vid sidan av delägaravgifterna till SAF varierar i storlek mellan de olika förbunden. Även dessa avgifter baseras i allmänhet på medlemmarnas lönekostnader.

Inom många förbund ligger avgifterna på samma storleksnivå som den som går till SAF. Merparten av avgifterna hänförs till serviceavgifter. Variationerna är dock betydande. Det beror, enligt arbetsgivarorganisationens uppfattning, helt på att verksamheten i förbundens servicebolag i ännu högre grad än SAF Service AB är företagsanknuten samt att vissa förbunds servicebolag även hanterar branschfrågor, dvs. frågor som inte är relaterade till arbetsgivarfunktionen.

Servicenivåerna skiljer sig åt i betydande omfattning mellan de olika förbunden. Det skall också nämnas att serviceavgifterna i flertalet servicebolag inrymmer ersättning för rena konsulttjänster gentemot medlemsföretagen. En del av avgifterna kan därmed betecknas som abonnemangavgifter.

Under den senaste tioårsperioden har nivåerna på avgifterna till SAF och dess servicebolag kontinuerligt sänkts. Den totala avgiften som tas ut i dag är som nämnts ovan 0,12 procent av respektive företags lönesumma. För t.ex. en metallarbetare på Volvo som har en årslön på 200 000 kronor betalar således företaget 240 kronor per år till SAF. Av detta belopp avser cirka 40 procent eller knappt 100 kronor en icke avdragsgill medlemsavgift i SAF, medan återstoden om drygt 140 kronor avser en avdragsgill serviceavgift till SAF Service AB.

SAF omsätter i sin verksamhet mellan 400 och 450 miljoner kronor per år. För verksamhetsåret 1998 utgjorde intäkter från delägar- och serviceavgifter för SAF totalt 363,8 miljoner kronor och övriga rörelseintäkter 65,9 miljoner kronor, dvs. en omsättning på 429,7 miljoner kronor. Delägaravgifterna till SAF uppgick under samma period till drygt 109 miljoner kronor, medan serviceavgifterna till SAF Service AB uppgick till 254,7 miljoner kronor. Uttryckt i procent avsåg 0,036 procent av medlemsavgiften delägaravgifter (föreningsavgift) och 0,084 procent serviceavgifter. Procenttalen 0,036 och 0,084 utgör tillsammans avgiftsuttaget från SAF 0,12 procent av föregående års lönesumma. Motsvarande siffror för år 1997 var 0,03 procent respektive 0,09 procent.

9.3.2 SAF:s medlemsförbund

Av SAF:s 39 förbund har åtta valt att inte medverka i utredningens enkät. Från nio av medlemsförbunden som besvarat enkäten har inte lämnats några uppgifter om avgifternas konstruktion, storlek eller förhållandet mellan föreningsavgift och serviceavgift.

De förhållanden om SAF-förbunden som utredningen fått fram genom enkäterna kan beskrivas på följande sätt.

A) Verksamheten i respektive arbetsgivarförbund inom SAF-sfären kan i grova drag benämnas föreningsangelägenheter. Den verksamheten utgörs i första hand av kontakter med förbundens valda företrädare i olika beslutande organ, såsom styrelser för förbund och branscher samt årliga förbundsmöten. Vidare rör föreningsdelen frågor om avgifter och medlemskap, valfrågor, kapitalfrågor samt frågor som rör kollektivavtal.

I de större förbunden ingår i föreningsverksamheten i stor utsträckning påverkansarbete i förhållande till riksdag och regering, departement och myndigheter.

B) Samtliga SAF-förbund har bildat servicebolag antingen i egen regi eller gemensamt med ett eller flera andra förbund inom samma intressesfär (jfr kapitel 5 ovan).

Det som kallas serviceåtgärder, dvs. de tjänster som tillhandahålls av förbundens servicebolag, varierar mellan olika förbund och förbundsgrupper. Det kan konstateras att en varierande del av förbundsverksamheten har lagts över på servicebolagen och någon enhetlig bild kan inte presenteras.

Servicebolagen tillhandahåller i allmänhet olika typer av förhandlingsservice, dvs. hjälp vid förhandlingar om kollektivavtal och om medbestämmande. Vidare ges information och utbildning om lagar och avtal, om personalfrågor, hjälp med statistik och annan utredningsverksamhet, utbildning och kursverksamhet. Bland servicetjänsterna ingår också rådgivning i rena arbetsgivarfrågor samt i tekniska och kommersiella frågor. I servicen ingår i många fall även opinionsbildande verksamhet för att stärka företagets konkurrenskraft och för att utveckla branschens villkor.

Några av förbunden har uppgett att servicebolagen även tillhandahåller medlemmarna särskilda servicetjänster mot direkta avgifter. Dessa tjänster kan beskrivas som en typ av abonnemangstjänster på t.ex. juridisk hjälp eller bistånd med branschspecifika frågor. I begränsad utsträckning förekommer det också att *icke* medlemsföretag ges viss service mot erläggande av en särskild avgift.

Inom flera av förbunden är all förbundets personal anställd i servicebolaget.

C) Hos den övervägande delen av SAF:s medlemsförbund tas medlemsavgiften ut i en viss procentuell andel av medlemsföretagens totala lönesumma under föregående år. I något fall tas avgiften ut med en viss procent av basbeloppet för december föregående år.

Särskilda grunder för avgiftsuttaget förekommer inom vissa förbund. Beräkningsgrunderna har i dessa fall knutits till innehav av fartyg eller liknande, kombinerat med en fast årsavgift. I vissa fall är en minimiavgift knuten till prisbasbeloppet och i andra fall bestämd till ett visst fast belopp.

D) Den andel av avgiften som avser serviceåtgärder kan inte anges till något fixt procenttal. Variationen mellan olika förbund är dessutom betydande. Det är vidare svårt att dra en gräns mellan fackliga frågor och samhällsfrågor. Föreningsangelägenheter är allmänt sett en liten del av avgiften medan servicedelen är den större delen. Ju längre ned i organisationsstrukturen man kommer, desto större andel av avgiften utgörs av ersättning för olika former av service.

Inom samtliga förbund går dock huvuddelen av den totala avgiften till servicebolaget medan föreningsavgiften till förbundet täcker själva föreningsverksamheten. I de flesta fall utgörs den del av avgiften som avser föreningsverksamheten av en procentandel och serviceavgiften till det särskilt bildade servicebolaget en annan och högre procentandel.

Inom en grupp om sex medlemsförbund är förhållandet exempelvis 0,006 procent av lönesumman i föreningsavgift och 0,114 procent i serviceavgift. I fem av förbunden, som lämnat uppgift om storleken av uttagna avgifter, kombineras den procentuella avgiften med en till beloppet fast avgift eller ett minimibelopp för den procentuellt räknade avgiftssumman. I en samverkande grupp om fem förbund tas ut en procentuell andel i total avgift, varav – som det uttrycks – huvuddelen går till bolaget i serviceavgift. I ett annat av förbunden finns en liknande konstruktion. Där tas ut en avgift med dels ett fast belopp, dels en procentandel av total lönesumma. Av denna totala avgift går i det här fallet 90 procent av beloppet till servicebolaget som serviceavgift.

I en grupp arbetsgivarförbund med tillsammans drygt 600 medlemsföretag betalar ett av medlemsförbunden 0,02 procent av lönesumman i företagen i förbundsavgift. Övriga två förbund har de två senaste åren beslutat att förbundens kostnader skall täckas av kapitalavkastningen. Tidigare betalades till dessa förbund i förbunds- eller föreningsavgift 0,01 procent av lönesumman.

I många fall kombineras det procentuella avgiftsuttaget med en viss minimiavgift.

Det finns rena arbetsgivarförbund som samarbetar med förbund som är både bransch- och arbetsgivarförbund. I dessa fall skiljer sig

årsavgifterna åt mellan de två typerna av förbund. Det procentuella avgiftsuttaget är generellt sett högre hos de förbund som även spelar rollen som branschförbund.

Inom en sådan förbundsgrupp med både rena arbetsgivarförbund och kombinerade arbetsgivar- och branschförbund uppgår avgiften i ett av de rena arbetsgivarförbunden till 0,20 procent av företagets totala lönesumma, varav 0,02 procent går till föreningen och 0,18 procent till servicebolaget. I ett kombinerat arbetsgivar- och branschförbund är motsvarande siffror 0,48 procent av lönesumman, varav 0,05 procent faller på föreningen och 0,43 på servicebolaget.

E) Liksom på arbetstagsidan varierar förhållandena som rör konfliktfonderna och i vilken mån dessa tillförs medel från inbetalade medlemsavgifter eller endast ackumulerad fondavkastning. Det förekommer också förbund som över huvud taget inte har någon särskild konfliktfond.

9.3.3 Övriga arbetsgivarförbund

I det följande redovisas fakta om de övriga arbetsgivarförbunden som har beretts tillfälle att medverka i utredningens kartläggning. Dessa sju arbetsgivarförbund har sammanlagt cirka 8 300 medlemsföretag med totalt cirka 142 000 anställda.

Av de sju tillfrågade organisationerna och förbunden utanför SAF-sfären har sex förbund kommit in med uppgifter till utredningen.

A) Den verksamhet som dessa bedriver motsvarar i allt väsentligt den som bedrivs inom SAF-förbunden.

Ett av de förbund som inte bildat servicebolag har beskrivit att verksamheten består av bl.a. juridisk och annan rådgivning, förhandlingsassistans, skriftliga avtalskommentarer, lönestatistik, information och utbildning.

B) Av de övriga arbetsgivarförbunden har fem av förbunden bildat servicebolag. Dessa bolag biträder medlemsföretagen i arbetsgivarrelaterade frågor och tillhandahåller service i form av förhandlingsstöd, intressebevakning och lobbying, utbildning, utvecklingsfrågor m.m. I förekommande fall ger bolagen även service i branschspecifika frågor.

C och D) Hos de fristående arbetstagarförbund som har bildat servicebolag utgör serviceavgiften den övervägande delen av den totala avgiften till förening och servicebolag.

Två av förbunden tar ut en viss andel av den totala avgiften i serviceavgift, i det ena fallet 85 procent av avgiften, i det andra fallet ”huvuddelen av avgiften”.

Två av förbunden använder sig av en kombination av fast avgift och viss procentandel av ett visst underlag. Detta underlag utgörs i det ena fallet av den årliga lönesumman i respektive medlemsföretag och i det andra av företagets sammanlagda semesterlönesumma.

I ett förbund uppgår själva medlemsavgiften till förbundet till 0,35 procent av föregående års bruttolönesumma.

I ett annat utgör årsavgiften 7 500 kronor samt 0,08 procent av företagets lönesumma (avser år 1999). Företag som beviljas delägarship under andra halvan av ett kalenderår erlägger halv årsavgift. Inträdesavgiften till förbundet erläggs i det här fallet i form av en extra årsavgift.

E) I fråga om avsättning till konfliktfond varierar förhållanden på motsvarande sätt som inom SAF-förbunden. I vissa fall sker kontinuerliga fondavsättningar och i andra fall tillförs medel endast från fondavkastningen. Några förbund saknar särskild konfliktfond.

9.4 Sammanfattning

Av det totala antalet förbund på arbetsgivarsidan utgör SAF:s 39 medlemsförbund cirka 80 procent. Antalet delägare (företag) inom SAF uppgick vid årsskiftet 1999/2000 till cirka 45 000 och antalet arbetstagare i dessa företag var totalt 1 361 000. För de sju arbetsgivarförbund, som inte är medlemmar i SAF och som besvarat utredningens enkät, var motsvarande siffror vid årsskiftet 1998/1999 sammanlagt cirka 8 300 medlemsföretag med totalt cirka 142 000 anställda.

Medlemsavgiften till arbetsgivarförbunden tas i allmänhet ut med en viss procentuell andel av medlemsföretagens totala lönesumma från föregående år, i vissa fall kombinerad med en fast avgiftsdel. De inbördes variationerna vad gäller procenttal och fasta avgiftssummor är relativt små.

Den övervägande delen förbund på arbetsgivarsidan har bildat ett eller flera servicebolag som är knutna till verksamheten. Huvuddelen av den totala medlemsavgiften betalas till servicebolaget och utgörs därmed av avdragsgilla driftkostnader i rörelsen. Resterande icke avdragsgilla del av avgiften täcker själva föreningsverksamheten.

10 Närmare om servicebolagen

10.1 Inledning

I utredningsdirektiven konstateras att arbetsgivarorganisationerna har möjlighet att genom bildandet av särskilda servicebolag erbjuda sina medlemmar tjänster av olika slag. Arbetsgivare som tar dessa tjänster i anspråk har rätt till avdrag för sina utgifter till servicebolaget som driftkostnader i näringsverksamheten. Arbetsgivaren har också möjlighet att lyfta av den ingående mervärdesskatt som servicebolaget betalat (dir. s. 4 och 5).

Att avdragsrätt föreligger för de avgifter ett servicebolag debiterar har tidigare slagits fast i praxis. Ett aktiebolag medgavs vid beräkningen av inkomst av rörelse avdrag för avgiften till ett servicebolag inom branschen. Den avgift som servicebolaget tagit ut av medlemmarna i förbundet avsåg i huvudsak sådana tjänster som om de ombesörjts av medlemmen hade varit avdragsgilla som omkostnader i hans rörelse. Avgifterna utgjorde intäkter i servicebolagets rörelse. Regeringsrätten ansåg att de tjänster som servicebolaget tillhandahöll var av sådant slag att ersättningen för dem utgjorde driftkostnader i bolagets rörelse (RÅ 82 1:13).

Utifrån detta har en av utgångspunkterna för denna utredningsarbete varit att kartlägga förekomsten av dessa servicebolag med avseende på såväl verksamheten i bolagen som avgifterna till dem.

10.2 Servicebolagskonstruktionen

När avdragsrätten för avgift till arbetsgivarorganisationer avskaffades med tillämpning första gången vid 1993 års taxering (SFS 1992:688) var den skattemässiga behandlingen av dessa avgifter föremål för diskussion mellan parterna på arbetsgivarsidan och berörda myndigheter, främst Riksskatteverket (RSV).

Redan vid remissbehandlingen av förslaget till ändrade bestämmelser hade förutsetts att förändringar i arbetsgivares avdragsrätt skulle komma att leda till organisatoriska förändringar hos arbetsgivarorganisationerna med ett administrativt merarbete som följd, dvs. i klartext en ökad förekomst av servicebolag (jfr prop. 1991/92:117 s. 7 f.)

Genom omstruktureringar bland arbetsgivarorganisationer och förbund förlades såsom förutsetts i princip all serviceverksamhet till särskilda bolag. Så skedde också för SAF:s eget vidkommande.

I slutet av år 1992 träffade SAF och RSV en överenskommelse om skattemässigt acceptabla principer för fördelningen av avgifterna från medlemsföretagen till föreningen SAF respektive till föreningens servicebolag SAF Service AB. Själva fördelningen benämndes *fördelningsnycklar*. Till grund härför hade en noggrann genomgång gjorts utifrån organisationens budgeterade kostnader och intäkter för det kommande verksamhetsåret.

Huvudregeln vid fördelningen knyter direkt an till skattelagstiftningens inkomstbegrepp och dess bestämmelser om avdrag för kostnader i verksamheten. För att avgiften för den service som servicebolaget tillhandahåller skall berättiga till avdrag, skall servicen omfatta sådana tjänster som typiskt sett kan betraktas som avdragsgilla omkostnader i näringsverksamhet. I princip alla tjänster som är av den karaktären att delägarföretaget skulle ha avdragsrätt för kostnaderna för dessa om de utförts av fristående konsultföretag hänförs till service.

I en del fall finns det direkta motsvarigheter på marknaden, t.ex. när det gäller förhandlingshjälp, arbetsrättslig rådgivning, säkerhetskonsulter, löneteknisk rådgivning etc. I andra fall får man analogivis bestämma om tjänsten kan vara avdragsgill. Bedömningen sker då med utgångspunkt i om tjänsten kan anses påverka företagets intjäningsförmåga.

Det har dock gjorts avsteg från denna princip. Så har skett i fall då avdrag har vägrats när en förening har ombesörjt vissa gemensamma angelägenheter för medlemmarna som är av karaktären att avdrag skulle ha erhållits hos medlemmen om han själv haft kostnaden. Exempel på sådana ändamål som enligt tidigare praxis inte har betraktats som avdragsgillt när en förening utfört tjänsten för sina medlemmar är besvarande av remisser från myndigheter och liknande uppdrag.

SAF/RSV-överenskommelsen innebar att 41 procent av den totala avgiften som förbunden betalade in till SAF – 0,12 procent av den totala lönesumman i företagen under föregående år – skulle anses avse föreningskostnader och 59 procent skulle anses avse servicekostnader.

I samband med att överenskommelsen kom till stånd redogjorde RSV i december 1992 i en skrivelse till skattemyndigheterna för sin ståndpunkt i frågan. SAF hade förklarat att avgiften till servicebolaget och medlemsavgiften vid faktureringen skulle anges var för sig. Fördelningen av de gemensamma kostnaderna mellan föreningsverksamheten och serviceverksamheten skulle vidare ses över årligen av SAF mot bakgrund av eventuella förändringar i den bedrivna verksamheten. RSV konstaterade i skrivelsen att frågan om vilka tjänster som kan anses hänförliga till driftkostnader och fördelningen av kostnader som är gemensamma för föreningsverksamheten och serviceverksamheten berör ett mycket stort antal företag. Enligt RSV:s uppfattning var en serviceavgift som faktureras med utgångspunkt i de uppgifter som lämnats av SAF och med beaktande av de synpunkter RSV framfört att anse som en driftkostnad. I informationen till skattemyndigheterna hänvisade RSV till Regeringsrättens ställningstagande i fråga om avdragsrätten för driftkostnader i servicebolag (RÅ 82 1:13, se ovan).

Överenskommelsen mellan SAF och RSV ligger därefter till grund för den årliga fördelningen av kostnaderna på föreningsangelägenheter respektive servicekostnader som sker inom SAF vid bestämmandet av den årliga avgift som skall tas ut för påföljande år. Detta innebär att fördelningen mellan förening och service varierar från år till år. Efter år 1992 har en viss förskjutning skett i fördelningen mellan förenings- och servicekostnader utifrån den budget som SAF:s styrelse varje år i december fastställer för det kommande kalenderåret. För år 1997 var den procentuella fördelningen av de 0,12 procenten i total avgift 35 procent föreningsangelägenheter och 65 procent servicekostnader. För år 2000 har beslutats om fördelningen 45 procent förening och 55 procent service.

Nämnda överenskommelse ligger till grund även för den fördelning av förbundsavgiften mellan föreningsangelägenheter och service som sker hos SAF:s medlemsförbund. Fördelningen enligt SAF-modellen har hittills godtagits av skattemyndigheterna. Förbundens egen fördelning avviker i många fall från den som sker av SAF genom att ha en betydligt högre andel servicekostnader, i en del fall upp till 95 procent av den totala avgiften. Detta förhållande hänger, enligt SAF:s uppfattning, främst samman med att den politiska verksamheten och handhavandet av allmänpolitiska frågor till övervägande del drivs hos SAF och inte hos de enskilda förbunden.

10.3 Servicebolag på arbetsgivarsidan

10.3.1 SAF-förbunden

Inledning

Avgifter till arbetsgivarorganisationer var under lång tid i sin helhet avdragsgilla vid inkomsttaxeringen. Det fanns därför inte tidigare något behov för dessa organisationer att bilda servicebolag. Efter det att avdragsrätten från och med 1993 års taxering avskaffades förändrades den bilden successivt. Inom i princip varje organisation och förbund har numera bildats ett eller flera servicebolag, som tillhandahåller olika tjänster. Kostnaden härför utgör driftskostnad i det anlitaende företagens rörelse.

Företagen betalar föreningsavgifter respektive serviceavgifter såväl till SAF och dess servicebolag som till respektive arbetsgivarförbund och dess servicebolag. Avgifterna bestäms i allmänhet med utgångspunkt från lönesumman i företagen. På det som är icke avdragsgilla föreningsavgifter tas inte ut någon mervärdesskatt från företagen. På serviceavgifterna tas däremot ut moms. Konsekvensen av att föreningarna inte är momsskyldiga är att momsen på inkommande moms bärande fakturor inte är avdragsgill. I servicebolagen gäller det motsatta.

I föregående kapitel har översiktligt behandlats huvuddragen i den ordning enligt vilken SAF och dess medlemsförbund, liksom även flertalet övriga arbetsgivarorganisationer, tar ut föreningsavgifter av sina medlemsföretag. I de enkätsvar som utredningen erhållit har i några fall lämnats vissa ytterligare fakta om de av SAF:s medlemsförbund och övriga arbetsgivarorganisationer särskilt bildade servicebolagen. Dessa fakta redovisas i det följande. Beträffande SAF-förbundens samarbetskonstellationer, se kapitel 5 ovan.

Som typexempel redogörs inledningsvis närmare för förhållandena vad gäller serviceavgifter m.m. för tre av SAF-förbunden. Kompletterande uppgifter har i de här fallen hämtats från respektive förbunds och dess servicebolags verksamhetsberättelser. Uppgifterna avser verksamhetsåret 1998 om inget annat anges.

Sveriges Byggindustrier

Förbundet Sveriges Byggindustrier (BI) – tidigare Byggentreprenörerna – har cirka 2 200 medlemmar. Antalet anställda i medlemsföretagen är cirka 56 000, för vilka förbundet tecknar

kollektivavtal. Med medlemskap i förbundet följer delägarskap i SAF och medlemskap i Industriförbundet.

Sveriges Bygginstrument Service AB är ett helägt dotterföretag till förbundet som biträder medlemsföretagen och förbundet närstående sammanslutningar och deras medlemmar. Bolaget har interna och externa experter som lämnar service och information främst inom skatterätt, ekonomi och redovisning. Vidare tillhandahåller bolaget utbildning, utredningar och förhandlingsunderlag i arbetsgivar- och branschfrågor.

För koncernen Sveriges Bygginstrument, dvs. den ideella föreningen SI, servicebolaget samt ytterligare ett antal dotterbolag, uppgick nettoomsättningen till 204 969 000 kronor. Av den summan bestod 77 278 000 av service- och medlemsintäkter.

Nettoomsättningen för förbundet SI var under motsvarande period 19 248 000 kronor, medan nettoomsättningen för Sveriges Bygginstrument Service AB uppgick 66 179 000 kronor, varav 53 822 000 kronor avsåg service.

Medlemsavgift (förenings- och serviceavgift) till SI togs under året ut med 0,49 procent på medlemsföretagens totala lönesumma under föregående år. Av avgiften fördelar sig cirka 26,3 procent på föreningsangelägenheter och cirka 73,7 procent på serviceåtgärder.

Sveriges Verkstadsindustrier

Sveriges Verkstadsindustrier (VI) omfattar ett flertal juridiska personer, främst Föreningen Sveriges Verkstadsindustrier (VI), Sveriges Verkstadsförening (VF) och Sveriges Verkstadsindustriers Service AB. Vidare förekommer verksamhet i Verkstadsindustriens Branschgrupp-service AB och VI Industriutveckling AB.

VI är en intresseorganisation medan VF är en arbetsgivarorganisation som är medlem i SAF och part i kollektivavtal med arbetstagarorganisationer. Medlemskap i VF innebär obligatoriskt medlemskap i VI. Samtliga medlemmar i VI är fullbetalande. Cirka 100 företag är dock enbart medlemmar i VI och inte i VF.

Antalet medlemsföretag i VI uppgick i slutet av år 1998 till 2 850. Antalet anställda i dessa företag uppgick till 293 000 samt i företag med partiellt medlemskap till 13 200. Totalt hade föreningens medlemsföretag därmed vid årets slut 30 600 anställda.

Ett antal företag, såväl medlemmar som icke medlemmar, är organiserade i cirka 40 olika branschföreningar. Servicen till dessa föreningar utförs av personer anställda i det helägda dotterbolaget Verkstadsindustriens Branschgrupp-service AB.

När det gäller verksamheten i VI hänförs till föreningsangelägenheter endast arbete i styrelse, vid stämma och därmed förknippad administration. Medlemsavgiften till VI avseende föreningsangelägenheter är obligatorisk för alla medlemmar och uppgick till 0,01 procent av företagens lönesumma under året.

För år 1998 utgjorde de fakturerade medlemsavgifterna för VI 7 599 000 kronor. För VF uppgick intäkterna från medlemsavgifter till 279 000 kronor.

Föreningens service till medlemsföretagen sker från det helägda dotterbolaget Verkstadsindustrins Service AB, där även personalen hos VI är anställd. Service tillhandahålls i form av förhandlingshjälp och processföring, allmän och enskild utbildning, rådgivning och information i fråga om arbetsrätt, arbetsmiljörätt, miljö rätt och affärsjuridik samt rådgivning vad gäller produktkrav, miljöfrågor och handel på nationell och internationell nivå.

En serviceavgift betalas till Sveriges Verkstadsindustriers Service AB. Därutöver förekommer vissa direkta avgifter för särskild service. Avgifterna fastställs i allt väsentligt i förhållande till företagens lönesumma. Serviceavgiften tas ut i olika steg med en minimiavgift om 1 300 kronor.

Den totala avgiften avseende medlems- och serviceavgift varierar från 0,1 procent för företag med lönesummemedel på upp till 26 miljoner kronor till 0,06 procent för lönesummemedel på över 260 miljoner kronor. Vidare tas ut en s.k. avtalsserviceavgift om 0,06 procent av lönesumman, dock minst 700 kronor. För medlemskap i VF, som också ingår för företag med s.k. avtalsservice, tas även ut en avgift om 100 kronor per företag. Det totala avgiftsuttaget uppgår därmed till som mest 0,17 (för mindre företag) och som minst 0,13 procent (för större företag) av den totala lönesumman.

Detta innebär en fördelning på föreningsangelägenheter respektive serviceavgift på som mest 6 procent förening och 94 procent service.

Stoppmöbelförbundet

Som jämförelse med de ovan nämnda arbetsgivarförbunden BI och VI, som är bland de största av SAF:s medlemsförbund, redovisas ett antal data för ett av de minsta förbunden, *Stoppmöbelförbundet (STAF)*. Förbundet har 37 medlemsföretag med sammanlagt 1 400 anställda. Förbundet samverkar administrativt med det större *TEKOindustrierna*, som är både arbetsgivar- och branschförbund (230 medlemsföretag med sammanlagt cirka 10 800 anställda).

Föreningsavgiften till förbundet (STAF) avseende själva medlemskapet uppgick under året till 0,02 procent av den totala lönesumman (0,01 procent för TEKÖ). Förbundets intäkter från årsavgifter (dvs. medlemsavgiften till förbundet) uppgick till 56 000 kronor.

STAF har inte bildat något eget servicebolag utan köper tjänster från Verkstadsindustrins Service AB (jfr ovan). Servicen till medlemsföretagen, dvs. information, muntlig och skriftlig rådgivning i enskilda ärenden, bistånd i myndighetskontakter, förhandlingshjälp och processbiträde i arbetsrättsliga och andra frågor betalas genom serviceavgifter.

STAF betalade för år 1998 en serviceavgift avseende kostnader för medlemskapet hänförliga till konkret medlemservice, som utgjorde 0,24 procent av den totala lönesumman för föregående år. Motsvarande procenttal för TEKÖ var 0,16 procent.

Av STAF:s verksamhetsberättelse framgår att Sveriges Verkstadsindustriers Service AB under året hade fakturerat serviceavgifter uppgående till 671 000 kronor direkt till förbundets medlemmar.

Den procentuella fördelningen av de totala kostnaderna för medlemskapet i STAF på föreningsangelägenheter respektive service kan därmed anges till 7,6 procent avseende föreningsangelägenheter och 92,4 procent service.

Övriga SAF-förbund

De uppgifter från övriga SAF-förbund som lämnats i enkätsvaren till utredningen redovisas i det följande.

Företagen inom *Förbundsgruppen ALMEGA* betalar en medlemsavgift till respektive förbund på 0,006 procent på medlemsföretagens totala lönesumma. Förbundsgruppens gemensamma servicebolag ALMEGA AB tillhandahåller service på såväl central som regional nivå. Årsavgiften till servicebolaget är 0,114 procent på medlemsföretagens totala lönesumma.

Arbio-förbunden driver tillsammans den löpande serviceverksamheten gentemot medlemmarna i ett gemensamt ägt servicebolag Arbio AB. Förbunden tillhandahåller genom servicebolaget all löpande verksamhet där personalen också är anställd. Den totala avgiften utgör mellan 0,11 och 0,31 procent av föregående års lönesumma i företagen. Huvuddelen av denna avgift går till servicebolaget. I begränsad utsträckning förekommer att icke medlemsföretag får viss service mot erläggande av en särskild serviceavgift.

Sveriges Bageriförbund (SBF) och Sveriges Kvarnyrkesförbund (KY) samverkar administrativt. En medlemsavgift avseende föreningsverksamheten hos respektive förbund tas ut med 550 kronor per medlemsföretag och år. Ett särskilt bildat servicebolag utgör den rörelsedrivande delen av förbundens verksamhet. All personal är anställd i servicebolaget. För medlemmar i SBF är avgiften till servicebolaget 0,19 procent av föregående års lönesumma för anställd personal samt en fast avgift om 2 150 kronor. För företag med en lönesumma överstigande 5 miljoner kronor utgör avgiften 0,17 procent och för företag med en lönesumma överstigande 10 miljoner kronor utgår avgift med 0,15 procent. Medlemmar i KY betalar 0,17 procent av föregående års lönesumma för anställd personal till servicebolaget.

Elektriska Installatörsorganisationen (EIO) har ett helägt servicebolag, EIOs Medlemsservice AB (EMA). Serviceavgiften består av en fast och en rörlig del. Avgift utgår med en fast del om 500, 1 200 eller 1 500 kronor beroende på antal anställda. Därtill erläggs en central rörlig del om 0,37 procent av lönesumman för samtliga anställda samt en lokal rörlig del om 0,36 procent av samma summa.

Medie- och Informationsarbetsgivarna (MIA) och Grafiska Företagens Förbund (GFF) äger tillsammans Grafiska Företagens Service AB. Årsavgiften till MIA uppgår till 0,20 procent av företagets totala lönesumma, varav 0,02 procent går till föreningen och 0,18 procent till servicebolaget. För GFF är motsvarande siffror 0,48 procent av lönesumman, varav 0,05 procent faller på föreningen och 0,43 på servicebolaget.

Försäkringsbranschens Arbetsgivareorganisation (FAO) har ett helägt dotterbolag FAO Service AB. I bolagets regi drivs den verksamhet som är av servicekaraktär, dvs. drygt hälften av verksamheten. Personalen är till 50 procent anställd i bolaget och till 50 procent i den ideella föreningen FAO.

Maskinentreprenörerna tar ut en medlemsavgift till förbundet med 600 kronor per företag och år. Förbundet har bildat ett servicebolag som tar ut en serviceavgift med 3 500 kronor plus en procent av lönesumman för de lönebetalande företagen.

Metallgruppens förbund äger tillsammans servicebolaget MEGAB. All personal är anställd i servicebolaget och utför gemensamma serviceuppgifter för förbunden. Serviceavgiften till bolaget är 0,10 procent av lönesumman i företagen för GAF och SMF, medan SVEMEK betalar 0,18 procent av lönesumman.

Plåtslageriernas Riksförbund (PLR) har bildat ett servicebolag, där större delen av verksamheten bedrivs och där all personal är anställd. Samtliga produkter, tjänster, kurser etc. som tillhandahålls

medlemmarna går genom servicebolaget. Den totala förbundsavgiften för förening och service utgör 0,25 procent av den totala lönesumman plus en fast avgift om cirka 2 700 kronor per företag. Fördelningen av verksamhet och avgifter av den uttagna summan är i dag cirka 10 procent till föreningen och 90 procent till servicebolaget.

Sveriges Redareförening äger Svensk Rederiservice AB, som lämnar service till föreningens medlemsföretag och till andra företag som tecknar särskilda serviceavtal. Serviceavgiften bestäms individuellt och utgår med för närvarande lägst 14 500 kronor per år (avgiftsbeloppet räknas upp med prisbasbeloppsindex).

Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare (SHR) tar ut en medlemsavgift (föreningsdel) med 4 procent av prisbasbeloppet för december månad föregående år. Huvuddelen av den totala medlemsavgiften till SHR går dock till servicebolaget SHR Service AB i serviceavgift. Denna utgår med en fast del om 5 procent av basbeloppet (2 030 kronor för år 1999) och en rörlig del om mellan 0,10 och 0,45 procent av lönesumman, beroende på dess storlek (0,10 procent på lönesummor över 7 200 basbelopp och 0,45 procent på lönesummor upp till 400 basbelopp). Majoriteten av kansliets personal är anställd i servicebolaget. Tilläggstjänster med separat debitering av serviceavgifter tillämpas inte inom förbundet.

Transportgruppens medlemsförbund tar ut en medlemsavgift för förbundsverksamheten på 0,01 procentenhet av respektive lönesumma. Transportgruppen har bildat ett servicebolag som tillhandahåller service inom förhandlings-, kollektivavtals- och arbetsrättsområdet. De olika förbunden har för sina respektive servicebolag något varierande avgiftsuttag i procent av lönesumman med något fallande uttagsprocent ju högre lönesumman är. Inom Bussarbetsgivarna tas ut 0,18 procent i intervallet 0–90 miljoner kronor och 0,10 procent över 270 miljoner kronor. För Sveriges Hamn- och Stuveriförbund ingår även branschverksamheten i avgiftsuttaget och procentsatserna är där högre, 1,99 procent i intervallet 0–2 miljoner kronor.

VVS-Installatörerna (VVS-I) har bildat ett servicebolag, Rörbranschens Medlemsservice i Stockholm AB (RMS). Genom bolaget får medlemsföretagen tillgång till ett antal servicetjänster inom förbundets verksamhetsområde. Vidare finns olika individuella tilläggstjänster, för vilka företagen betalar separata avgifter efter nyttjandegrad. Bolaget tillhandahåller också vissa typiska bransch-anpassade tjänster, såsom kursverksamhet, tillhandahållande av prislistor m.m. Serviceavgiften består av en mindre fast del på 500 kronor och en större rörlig del. Den senare är grundad på företagets totala lönesumma och betalas med 0,36 procent, dock minimum 2 000 kronor.

10.3.2 Övriga arbetsgivarorganisationer och förbund

Av de övriga arbetsgivarförbunden som har besvarat utredningens enkät rörande medlems- och serviceavgifter m.m. (jfr avsnitt 9.3.3) har majoriteten av dem bildat särskilda servicebolag. Detta gäller dock inte två av de större organisationerna, nämligen Arbetsgivaralliansen och Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation (BAO). Inom dessa två organisationer sker all verksamhet inom respektive föreningsorganisation.

Nedan sammanfattas de förhållanden som rör de till organisationer och förbund knutna servicebolagen.

Fastighetsarbetsgivarnas Förbund (FF) äger till 100 procent Fastighetsarbetsgivarnas Förbunds Service AB, som biträder medlemsföretagen i arbetsgivarrelaterade frågor. FF:s medlemmar betalar en total avgift som består av en grundavgift om 1 000 kronor samt 600 kronor per ansluten fastighet eller 0,3–0,5 procent av föregående års lönesumma, dock minimum 3 000 kronor. Utifrån föreningens budget fördelas den sammanlagda avgiften på förbundet respektive servicebolaget. Av avgiften avser 15 procent föreningsangelägenheter (förbundsverksamheten) och 85 procent avgift till servicebolaget.

Fastigo Fastighetsbranschens Arbetsgivarorganisation har bildat servicebolaget Fastigo AB, som bedriver det man benämner all konkurrensutsatt verksamhet som tillhandahålls medlemsföretagen. Medlemsavgiften till organisationen Fastigo utgörs av en fast årsavgift om 500 kronor. Serviceavgiften till Fastigo AB uppgår till 0,3 procent av den årliga lönesumman för de anställda som medlemskapet avser, minskat med 500 kronor.

Målarmästarnas Riksförening i Sverige har endast fullbetalande medlemmar och medlemsavgiften uppgår till 950 kronor per företag. Dessutom finansieras ackordslönesystemet via en mätningavgift och lärlingsfrågor via en arbetsmarknadsavgift. Servicebolaget Måleribranschens Service AB bedriver service i branschfrågor och utvecklingsprojekt m.m. Uppdelningen mellan förenings- och servicefrågor sker internt för medlemmarna. Serviceavgiften uppgår till 4 000 kronor per företag samt en rörlig avgift på 4 procent av semesterlönesumman i respektive företag.

Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU) tar ut en avgift i förhållande till företagets lönesumma. För fullt medlemskap utgår 0,86 procent av årslönesumman dock minst 3/4 prisbasbelopp och för begränsat 0,60 procent, dock minst 52,5 procent av prisbasbeloppet. TU har bildat ett servicebolag, TU Service AB. Den huvudsakliga delen av verksamheten bedrivs genom servicebolaget. Enligt uppgift

eftersträvas i princip nollresultat i bolaget och fördelningen av föreningsangelägenheter respektive service sker därefter.

10.4 Servicebolag på arbetstagsidan

10.4.1 Inledning

Ett servicebolag är mervärdesskattepliktigt. Att för fackföreningarnas del bilda servicebolag skulle endast innebära att den enskilde medlemmen påfördes mervärdesskatt som servicebolaget betalat och som han, som inte är momspliktig, inte har möjlighet av lyfta av. Arbetstagaren kan som enskild skattskyldig inte heller dra av utgiften för sådan service som en kostnad för inkomstens förvärvande.

Inom förbund på arbetstagsidan som ansluter egna företagare har dock de senaste åren börjat bildas särskilda servicebolag. Inom LO förekommer inte servicebolagskonstruktionen även om det numera finns ett litet antal egenföretagare bland medlemmarna. De två övriga centralorganisationerna TCO och SACO har däremot inom sina organisationer förbund som bildat servicebolag.

Inom ramen för enkätundersökningen till de fackliga organisationernas medlemsförbund har en av frågorna rört förekomsten av servicebolag och förhållandena i dessa. I de fall vi inte fått direkta uppgifter om avgiftsuttaget, har vi antagit att man genom att studera de totala intäkterna under året i förhållande till antalet till servicebolagen anslutna medlemmar kan få en tämligen god uppfattning om storleken av respektive bolags avgifter.

10.4.2 TCO-förbunden

Inom TCO finns flera förbund som har ett antal egenföretagare bland medlemmarna. Av de 18 medlemsförbunden har fyra förbund bildat servicebolag, nämligen SIF, SJF, Teaterförbundet och Vårdförbundet.

Svenska Industrijänstemannaförbundet (SIF) har bildat ett servicebolag som tillhandahåller rådgivning i juridiska och ekonomiska företagsfrågor, IT-stöd, bokföringstjänster, utbildning och seminarieverksamhet. En månatlig serviceavgift utgår jämte förbundsavgiften. Bolaget har cirka 420 medlemmar. De sammanlagda intäkterna för år 1998 uppgick till 359 000 kr. Utifrån intäkterna kan serviceavgiften uppskattas till cirka 850 kronor per medlem och år.

Svenska Journalistförbundet (SJF) har cirka 1 800 medlemmar som är egna företagare. Av dessa är cirka 1 300 anslutna till ett servicebolag, som tillhandahåller service i branschanknutna företagsfrågor som skatter, försäljning, försäkring, utbildning m.m. Medlemmar anslutna till servicebolaget betalar 0,7 x ordinarie förbundsavgift som förbundsavgift samt 0,5 x ordinarie förbundsavgift i serviceavgift. Servicebolagets tjänster är i huvudsak avgiftsfria för de anslutna, men avgiftsbelagda tjänster förekommer också. Bolaget bildades så sent som under år 1998 och några siffror att redovisa över intäkter från de hittills anslutna medlemmarna finns därför inte.

Teaterförbundet har bildat ett servicebolag med för närvarande cirka 140 medlemmar. De tjänster som erbjuds är främst ekonomisk och juridisk rådgivning. Man kan inte vara ansluten till servicebolaget utan att vara medlem i förbundet. Varje medlem i bolaget betalar en fast avgift till förbundet och en serviceavgift till bolaget. Bolaget hade intäkter under året på 189 000 kronor eller 1 350 kronor per medlem.

Vårdförbundet har egna företagare som medlemmar – uppskattningsvis cirka 400 – och har bildat ett servicebolag med i dag drygt 120 medlemmar anslutna. Servicebolaget erbjuder rådgivning, utbildning, marknadsföring, affärsutveckling och information. Bolaget erbjuder även rabatterade försäkringar. Avgift betalas dels till servicebolaget, dels den lägsta avgiften, 84 kronor, till förbundet. Bolaget hade intäkter om totalt 217 000 kronor eller cirka 1 800 kronor per medlem och år.

10.4.3 SACO-förbunden

Inom vissa av SACO:s medlemsförbund, som av tradition organiserar egenföretagare, har det länge förekommit servicebolag. Följande uppgifter om servicebolagens verksamhet, till bolagen anslutna medlemmar m.m. har lämnats. Uppgifterna avser år 1998.

För *Arkitektförbundets* egenföretagare har bildats servicebolaget Arkitektservice AB. Bolaget tillhandahåller andra tjänster än sådana som ryms inom det ordinarie medlemskapet, dvs. juridisk service, information och utbildning samt tillhandahålls rabatterade försäkringar. Den medlem som är ansluten till servicebolaget betalar en serviceavgift till bolaget och betalar då endast 50 procent av ordinarie medlemsavgift till förbundet i den individuella avgiftsdelen. Servicebolaget hade intäkter på 1 665 000 kronor. Intäkterna utslagna på de 750 av förbundets medlemmar som utnyttjar bolagets tjänster ger en serviceavgift om cirka 2 200 kronor per medlem och år.

Läkarförbundet har ett helägt servicebolag, Praktikonsult AB. Bolaget biträder egenföretagare inom förbundet med juridisk och

ekonomisk rådgivning, handhar överläggningar med Landstingsförbundet rörande läkarvårdstaxan m.m. Bolaget medverkar också i kontakter med myndigheter, politiska organisationer och beslutsfattare i frågor som rör den privata vårdsektorn. Servicebolagets cirka 2 000 medlemmar faktureras 80 procent av förbundsavgiften till bolaget (inklusive moms) och betalar resterande 20 procent direkt till förbundet. Fördelningen 80/20 har gällt under ett antal år. Årets intäkter uppgick till cirka 1 800 000 kronor. Det innebär att årsavgiften per medlem uppgick till omkring 900 kronor.

Psykologförbundet har bildat Psykologtjänst AB som ger service till cirka 650 privatpraktiserande medlemmar. Fördelningen av avgifterna mellan förbundet och servicebolaget bygger på en analys av vilka delar av förbundets verksamhet som en privatpraktiker nyttjar. Exempelvis gäller detta professionsfrågor samt förbundets redaktionella verksamhet, men däremot inte förhandlingsservicen. De medlemmar som är anslutna till servicebolaget betalar en reducerad avgift till förbundet. Psykologtjänst AB hade under år 1998 intäkter från medlemsavgifter på 1 150 000 kronor. Den årliga serviceavgiften kan därmed beräknas till cirka 1 800 kronor per medlem.

Legitimerade Sjukgymnasters Riksförbund (LSR) har bildat servicebolaget LSR Service AB, till vilket cirka 1 500 anslutit sig. Bolaget tillhandahåller service av juridisk och ekonomisk art, avtalsskrivning, bevakning av IT-frågor samt informationsverksamhet och utbildning. Egenföretagare betalar halv medlemsavgift till LSR och en separat serviceavgift, som uppgår till 525 kronor per kvartal (2 100 kronor per år).

10.4.4 Ledarna

Ledarna har ett helägt dotterbolag, Ledarnas Företagstjänster AB, som erbjuder egenföretagare särskilt medlemskap. Ledarna har cirka 700 egenföretagare som medlemmar. Antalet medlemmar i servicebolaget uppgår dock enligt en grov uppskattning till för närvarande endast ett femtiotal. Servicebolaget bedriver rådgivning som rör avtal, juridik och annan företagservice. Avgiften är 3 600 kronor per år (inkl. moms). Avgiften till arbetslöshetskassan tillkommer. Dessa medlemmar betalar dock inte någon föreningsavgift till förbundet Ledarna.